

ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა № 41.

დასტურ-ლამა

თხზულება

ნიკოლოზ დადიანისა

ტფილისი 1897 წ.

სტამბა წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობისა.

ქართველთა ამხანაგობის გამოცემა № 41.

დასტურ-ლამა

თხზულება

ნიკოლოზ დადიანისა

ტფილისი 1897 წ.

სტამბა წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობისა.

ნიკოლოზ გიორგის ძე დადიანი

ნიკოლოზ გიორგის ძე დადიანი იყო სარდალ-მსაჯულთ-უხუცესი სამეგრელოს მთავრის ლევან გრიგოლის ძის დადიანისა († 1846). ჩამომავლობით შვილის-შვილი სამეგრელოს მთავრის ოტია ბეჟანის ძის დადიანისა († 1710).

თავის ღროს ეს იყო პირველი კაცი ოდიშ-ლეჩხუმისა, რომელსაც ხალხი უწოდდა „დიდი-ნიკოდ“, განსასხვავებლად მეორე ნიკო დადიანისგან, შხეფელისგან, რომელიც იყო აბხაზეთის მთავრის მიხაილ შარვაშიძის სიმამრი და შემდეგ დიდი-ნიკოს გარდაცვალებისა მსაჯულთ-უხუცესივე სამეგრელოს სამთავროსი.

როგორც შვილის-შვილი მთავრისა, ნიკო დადიანი, ჯერ ისევ ჭაბუკი, დანიშნულ იქმნა წვერად სამთავრო საქმეთა უმაღლესის გამგეობისა სამეგრელოში. ეს იყო 1805 წელს, შემდეგ სამეგრელოს შეერთებისა რუსეთთან და გარდაცვალებისა მთავრის გრიგოლ დადიანისა. ამ წელს, ხელმწიფე იმპერატორის ალექსანდრე პავლეს ძის ბრძანებით, სამეგრელოს ტახტის მემკვიდრის ლევან დადიანის მცირე-წლოვნებისა გამო, სამეგრელოს მმართველად და მზრუნველად მემკვიდრისა დანიშნულ იქმნა ქვრივი განსვენებულის მთავრისა დედოფალი ნინო, საქართველოს მეფის გიორგი მე-XIII-ს ასული, და ამას მიეცა შემწედ რჩევა, შემდგარი ოთხის წევრისაგან. ნიკო დადიანი იყო ერთი ამ ოთხთაგანი. დანარჩენს სამს შეადგენდნენ: ძმა განსვენებულის მთავრისა ჯყონდიდელი ბესარიონ, სახლთ-უხუცესი თ. გიორგი ჩიქვანი და ლეჩხუმის სარდალ-მოურავი თავ. ბერი გელოვანი *).

რჩევას ჯერ გემო არ გაელო ქვეყნის მართვისა, რომ ნიკო დადიანს შეხვდა წასვლა პეტერბურგს სამეგრელოს საქმეთა გამო. დედოფალმა ნინომ გაგზავნა ის ხელმწიფე-იმპერატორთან და მასთან ერთად ბეჟან დადიანი და დეკანოზი იოანე იოსელიანი. ამ სამთა დეპუტაციას უნდა დაეცვა წინაშე ტახტისა უფლება სამეგრელოს მთავართა ლეჩხუმზე, რომელსაც ართმევდა დედოფალს იმერეთის მეფე სოლომონ, და ეთხოვა დაებრუნებიათ სამეგრელოსთვის ანაკლია, რომელიც წაერთმია იმ ღროს აბხაზეთის

*) ამ საგანზე იხილეთ „Исторія войны“ დუბროვინისა, ტ. IV, გვ. 408.

მთავარს ქელიშ-ბეგს. ამასთან დეპუტაციას უნდა ეთხოვა: ებრძანებინათ რუსის ჯარისთვის სამეგრელოს მმართველობის შემწეობა წინააღმდეგ ურჩთა და კაცის სულის სამზღვარ გარეთ გამყიდველთა; მოეტანიებიათ ყირიმიდან სამეგრელოში ფართალი და სხვა სავაჭრო საგნები; გამოეგზავნათ სამთავროში მცოდნე კაცები აღმოსაჩინად მადნეულობისა და სხვა-და-სხვა.

დეპუტაცია პეტერბურგში დიდის პატივით იქნა მიღებული. ვისაც უნდა ჰკითხო დღეს სამეგრელოში ამ დეპუტაციის ამბავი, ყველას პირზე

აკერია დეკანოზის იოანე იოსელიანის სიტყვები, მიმართული ხელმწიფისადმი. როდესაც დეპუტაცია წარსდგა ხელმწიფესთან და იოსელიანმა მიართვა მის დიდებულებას სასწაულთმოქმედი ხატი ვლანქერის ღვთისმშობლისა, ამან მოახსენა ხელმწიფეს დავით წინასწარმეტყველის სიტყვებით: წყალობასა და სამართალსა გაქებდენ შენ, უფალო.

ხელმწიფემ უხვად დააჯილდოვა დეპუტაციის წევრნი, უბოძა დადიანს (ნიკოს) გარდა ნივთიერის საჩუქრისა, ჩინი პოლკოვნიკისა და ბრძანა აღესრულებინათ ყოველი სურვილი სამეგრელოს დედოფლისა და მმართველობისა.

პეტერბურგიდან რომ დაბრუნდა, ნიკო დადიანი ჩადგა სამეგრელოს მმართველობაში, მაგრამ მალე იმასა და დედოფალს შორის ატყდა უკმაყოფილება. დადიანი და მასთან ერთად უმაღლესი საზოგადოება სამეგრელოსი უიმისოდაც არ იყო კმაყოფილი დედოფლისა, რომელსაც სწამებდნენ გრიგოლ დადიანის მონამღვას (ამბობენ, ქათამი შეუწვევინა და შხამი შეატანაო) და როცა ამან დაიხლოვა ყმანვილკაცობა და იმათი რჩევით იწყო მოქმედება, უმაღლესი სამეგრელოს საზოგადოება განზე გაუდგა დედოფალს. თავის მხრით დედოფალიც ემდუროდა ნიკო დადიანს იმ ზომამდის, რომ 1808 წელში, როდესაც ნიკო დადიანის მონაწილეობით და ბრძანებით დაიჭირეს დედოფლის ფავორიტი გუგუშვილი და ციხეში ჩასვეს, დედოფალმა მთავრობასთან უჩივლა დადიანს. 16 ოქტ. 1808 წელს გენერალი რიკოფი სწერდა გუდოვიჩს: ნინო დედოფალი აცხადებსო, რომ პოლკოვნიკი ნიკო დადიანი, ტარიელ დადიანი, პეტრე მხეიძე, ხახუ ჩიჩუა, ხიტუ და ბეჟან და სხვანი ფაღავეები წინააღმდეგნი არიან ჩემნიო, ჩემი ერთგული აზნაური გუგუშვილი დაიჭირეს და ციხეში ჩასვესო *).

მაგრამ ნინო დედოფლის მთავრობაც მალე გათავდა. 1812 წ. ლევან დადიანს შეუსრულდა 20 წელი და თანახმად ხელმწიფის ბრძანებისა ის შეიქმნა სამეგრელოს მთავრად სრულის უფლებით. აქამდის მტერ-მოყვარე სამეგრელოს მმართველისა, ნიკო დადიანი ამას იქით შეიქმნა ერთგული მოსამსახურე მთავრისა, მისი მთავარ-ვეზირი.

ნიკო დადიანმა, რამდენიც შეიძლო, ჯერ მოძღვრა სიტყვიერად თვისი ახალ-გაზდა მბრძანებელი და ბოლოს თვისი მოძღვრება შესახებ ქვე-

*) Акты Кавк. Арх. Ком. т. II, გვ. 516.

ყნის და სამთავრო ოჯახის მართვისა გამოუსახა მის წესდებულებაში, რომელსაც დაარქვა სახელად დასტურ-ლაშა. გარდა სამსახურის მოვალეობისა სხვა გარემოებაც აწვევდა ნიკო დადიანს შეედგინა ახალ-გაზდა მთავრისთვის „სამთავრო წესდებულება და განკარგვა მფლობელობათა“. ლევან დადიანი იყო გაზრდილი ნიკო დადიანის დედის მარიამ აბაშიძის ასულის და მამასადამე „დიდი-ნიკო“ იყო მისი კვიდრო ბიძაშვილი, რომელსაც ამგვარად ორკეცი მოვალეობა ჰქონდა და სურვილი, რომ მის მთავარს და გაზრდილს კარგად წარემართა სამთავროს საქმენი.

როგორც ვახტანგ სჯულის მდებელს, არც ამ დასტურ-ლამის დამწერს ჰქონდა იმედი, რომ მისგან შედგენილ კანონდებს შეასრულებდა მისი გაზრდილი მთავარი. „ესე შვიდი წელი და სამი თვე არის – სწერდა დადიანი მთავარს – რომელ თუმცა მეცნიერი ესრეთ განუხებთ მრავლის ესე ვითარის მოხსენებით, ხელმწიფევე ჩემო, და უმდაბლესად მოგახსენებ ყოველთვის ოდეს უამს ვიხილავ, რომელ წესდებულება მიეც თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა-თქო, რომელს ზედა მემონებებთან ყოველნი მახლობელ თქვენსა თან-გამზრახნი, გარნა ეს შვიდის წლისა და სამის თვისა მრავალნი და ზედა-ზედა მოხსენებანი ჩემნი ყოვლითურთ უნაყოფოდ იხედებინან. ან უკანასკნელად ამას ამა ჩემსა მოხსენებასა მოგართმევ უმდაბლესად, რომელიცა ვრცელი გონება და კეთილნი დიდ-სულობანი შთამონასირთა თქვენთან იმედს მცემს რათა ინებებთ და განაშვენებთ თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა, და უკეთუ არა დასძლო უბედობამან ჩემმან კეთილსა, მაშინ მე არა ძალმიძს ყოფნა მშობელსა მამულსა ჩემსა სამთავროსა შინა თქვენსა და ცრემლით განგიბან ხელთა და ფერხთა აღზრდილსა მოხუცებულისა დედისა ჩემისასა და წარვალ შორესა, სადა არა მესმოდეს კვალად სამწუხარონი ჩემთვის ხმანი“. *)

მაგრამ ვერც დაწერილმა კანონმა იმოქმედა მთავარზე და ვერც მუქარამ. ლევან დადიანი დარჩა სიკვდილის დღემდე ისევ იმ კაცად, მთავრად-მონადირედ, რაც ის იყო მთავრობის დასაწყისში.

და ვერც ვეზირმა შეასრულა თვისი მუქარა. უფლება ტკბილია: ნიკო დადიანი დარჩა სიკვდილის დღემდის პირველ კაცად სამეგრელოში და იმას ფიქრადაც არ მოსვლია სამშობლო ქვეყნიდან ექსორია ექმნა თავის თავისთვის.

როცა 1828-ს წელს ატყდა თათრის ომი და სამეგრელოს ჯარმა გამოიჩინა თავი ფოთს და მუხა-ესტატეს, ამ ჯარის უფროსს სარდალთ-უხუცესს ნიკო დადიანს, ამ დროებში უკვე გენერალს, მოუვიდა დიდი მადლობა მთავრობისა.

ნიკო დადიანი სამსახურით მარტო არ იყო პირველი კაცი სამეგრელოში. ის იყო პირველი სწავლითაცა. უეჭველია თავის დროისთვის

*) დასტურ-ლამა ნიკ. დადიანისა, დასკვნა.

ის არის ერთი საუკეთესოთა სწავლულთა და მწერალთაგანი მთელს საქართველოში. გარდა „დასტურ-ლამისა“ მისგან ნაწერთა შორის შესანიშნავი არის: ისტორია სამეგრელოსი, რომელიც იყო დაბეჭდილი ჟურნალს „ივერიაში“ 1880 წლებში.

როგორი აზრის კაცი იყო ნიკო დადიანი, რაგვარ იცოდა იმან საეკლესიო წიგნები, ფილოსოფია, ისტორია, პოლიტიკა, რა კარგის და თან დამოუკიდებელის ენით სწერდა და ლაპარაკობდა ის იმ დროს, როცა ჩვენში ჯერ ისევ ანტონ კათალიკოზის ენა მეფობდა, რა რიგ მწყურვალე

იყო იგი სამეგრელოს განათლებისა და მოსურნე მისი სამოქალაქო აღორძინებისა – ამას ცოტა-ოდნად ამ „დასტურ-ლამიდამაც“ დაინახავს მკითხველი.

ამასთან დადიანი იყო კაცი ღვთის-მოშიში, რომელმაც ბევრი სარგებლობა მოუტანა ეკკლესიას. სხვათა შორის იმან განაახლა კორცხელის ეკკლესია, ზუგდიდს ახლო. ამ ეკკლესიაში ერთს სვეტზე ვკითხულობთ შემდეგს წარწერას: „ყოვლად შეუმკობელისა და დარღვეულისა ეკკლესიისა ამის განმაახლებელი, აღმაშენებელი და შემამკობელი ნიკოლაი დადიანოვი გუქდრებ აღმკითხველთა შეწყალება ჩემი ღვთისა მიმართ ითხოვოთ რათა თქვენცა შეგიწყალოს ქნ. ჩყიე წელს, ივნისის იბ“. ეკკლესიის კანკელზედაც არის მოხსენებული, რომ ეს ეკკლესია არის განახლებული ნიკო გიორგის ძის დადიანოვისაგან, სადიდებლად მთავრის ლევან დადიანისა, სადღეგრძელოდ მისის (ნიკოლოზის) მეუღლის მარიამ ერისთვის ასულისა და მოსახსენებლად მამისა მისისა გიორგის და დედისა მარიამ აბაშიძის ასულისა. *)

დასტურ-ლამის დამწერის პიროვნების დასახასიათებლად შემდეგი ამბავი უამბნიათ ჩემთვის.

ნიკო დადიანის დროს ერთმა შეძლებულმა გლეხ-კაცმა, გვარად გუგუჩიამ, სამრევლო ეკკლესიას დიდი ზარა შემოსწირა. დადიანმა მოისურვა შემომწირველის ნახვა და როცა შეხვდა ერთხელ მორთულ-მოკაზმულს, მოიხმო და უთხრა:

- ღმერთმა აგაშენოს, ჩემო ძმაო; კარგი კაცი ყოფილხარ, სამაგალითო საქმე გიქნია, ეკლესიისათვის ზარა შემოგიწირავს. მაგრამ ერთს გეტყვი...

- მიბრძანე, შენი ჭირიმე.
- იმ ზარაზე შენი სახელი და გვარი დააწერინე.
- არა, ბატონო, მაგას ნუ მიბრძანებ. მე ის ზარა ისეთს ვისმე შესწირე, რომ იმან ჩემზედ უკ1თესი წერა იცის, თითონ მოგვეხსენებო, – უპასუხა გლეხ-კაცმა.

*) ნახე ბროსეს არხ. მოგზ. Rapports IX, გვ. 7 და 8.

„მაჯობა, შენ ნუ მომიკვდე, ამ ყაზახმაო“, სთქვა თურმე ამის გამგონე დადიანმა. *)

ნიკო დადიანი გარდაიცვალა შუა ხნის კაცი. დავით დადიანის მოძღვარს დავით ჩიხლაძეს, რომელსაც ლურჯ ქალაქდზე უწერია ქორონიკონი დიდთა შემთხვევათა წარსულისა და ამა მდგომარის საუკუნეთა **), რიცხვთა შორის დაბადებულთა და მიცვალებულთა მთავართა და მეფეთა, მიტროპოლიტთა და მთავარ ეპისკოპოსთა, ორის საერო კაცისთვის უცია პატივი ხსენებისა. ეს კაცნი არიან იმერეთში გრიგოლ წერეთელი და სამეგრელოში ნიკო დადიანი. ამ უკანასკნელის შესახებ ისა სწერს:

„ღენერალი ნიკო დადიანოვი გარდაიცვალა 1834 წელს, თებერვლის 25-ს“.

იმ დროს, როცა ნიკო დადიანი გარდაიცვალა, მთავარი ლევან დადიანი ტფილისის იყო და როგორც მიიღო ამბავი იმის გარდაცვალებისა, მაშინვე ჩამობრძანდა სამეგრელოში და დაესწრო მის დასაფლავებას, მარტვილს.

გრიგოლ დადიანისგან გამივონია:

დიდი-ნიკო რომ გარდაიცვალა, პატარა ნიკოს მიუწერია თავ. ვასილ ბებუთოვისთვის, რომელსაც დიდი მეგობრობა ჰქონდა დადიანის ოჯახთან:

- სამეგრელო დაილუპა, ნიკო დადიანი გარდაიცვალაო.

ნიკო დადიანს დიდ-ძალი ჩამომავლობა ღარჩა. მალაქია ჩაჩიბაიამ, რომელმაც კარგად იცის მისი ოჯახის თავ-გადასავალი, ასზე მეტი სული ჩამომითვალა, მისგან შთამონასირი, ღლეს ზე-ზე მდგომი. ნიკოს ჰყავდა ოთხი ვაჟი: გიორგი, ბესარიონ, პეტრე და პავლე და ორი ქალი: ბათუ და კესარია. სამნი პირველნი იყვნენ შესანიშნავნი კაცნი, რომელთაც განაგრძეს განმავლობა მამის სახელისა სამეგრელოში მთელი ნახევარი საუკუნე. დავით დადიანი იმათ ეძახდა „три мушкетера“-ს ***). გიორგის განმავლობა უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაც იმან მიათხოვა ერთი თვისი ქალი აბხაზეთის მთავარს მიხაილ შარვაშიძეს და მეორე სამეგრელოს მთავრის ლევან დადიანის შვილს კონსტანტინეს. პეტრე ახლდა დედოფალს ეკატერინეს, როცა ის წაბრძანდა რუსეთს განსვენებულის აღექვანდრე მეორის დაგვირგვინებაზე და იყო ყოველს საზოგადო კრებაზედ სამეგრელო-იმერეთში თავი მოლაპარაკე კაცი.

**) დეკ. მიხაილ მეუნარგიასგან ვაგონილი.

***) ეს ქორონიკონი ინახება უგანათ. თავ. გრიგოლ დადიანის წიგნთ-საცავში.

*) ნახე „Закавказскія воспоминанія“ ბოროზდინისა.

დიდი-ნიკოს ჩამომავლობიდან საზოგადო ასპარეზზე არიან შესანიშნავნი, გარდა ხსენებულთა სამთა მუშკეტერთა: მამია გურიელი (პოეტი), გიორგი შარვაშიძე (დრამის მწერალი და მოლექსე), დავით დადიანი (მწიგნობარი და მოლექსე), კონია და ლევან დადიანნი (ლექსთა მთხზველნი) ნიკო დადიანი (ზუგდ. თავად-აზნ. წინამძღოლი) და გრიგოლ შარვაშიძე (გენერალი).

ი. მეუნარგია

დასტურ-ლამა

მისს უგანათლებულესობას,

უფალს ღენერალ-მაიორს და კავალერს, სრულიად
სამენდრელოისა და ავხაზეთისა მთავარს
ლევან გრიგორის ძე დადიანს.

თუმცაღა კმა სამყოფელად შიში შემიპყრობს მე ესე ვი-
თარად კადნიერად მოხსენებისათვის გარნა მრავალნი მიზეზნი
მაიძულებენ მე გარეგანგდებად შიშისა და თქმად უმჯობესისა,
და უმეტეს არცაღა სულნი ერთგულებისანი დამაყენებენ მე,
რათა არა ვსთქვა იგი რაი უმჯობეს არს. ხოლო ერთგულებისა
სულსა ეხარისხებიან თანამდებობანიცა მშობელთა მამულთა ჩემ-
თანი, რათა ვსწადნოდღე ბედნიერებასა და უმჯობესსა წესდებუ-
ლებასა, რათა უმჯობესისა წესდებულებითა შემოვალს მშობელთა
მამულთა ჩემთა, სამფლობელოსა თქვენსა, ბედნიერება, და მშო-
ბელთა მამულთა ჩემთა, სამფლობელოთა თქვენთა, ბედნიერე-
ბითა იქნებით თქვენ ბედნიერ და ბედნიერებითა თქვენითა
მეცა უმეტეს ბედნიერ ვიქნები. მაშასადამე ჯერ არს ჩემდა თქმად
უმჯობესისა და განგდებად შიშისა; ხოლო უმჯობესისა თქმა
თუმცა შეუძლო არს ჩემგან, გარნა მას ვსასოებ, რომელი იტყვის:
მე მოგცე პირი და სიბრძნეო, და მას უზადოსა ნათელსა შევ-
სთხოვ და ვიტყვი. სულო ყოველად წმინდაო, ღმერთ-მთავარო,
შემეწიე თქმად უმჯობესისა.

თუმცაღა გონიერება თქვენი და ხარაკტირნი სულისა თქვე-
ნისანი არიან ვრცელ, მაღალ და შესაშვენ, გარნა ჩვეულება
ძველნი აზიურთა ქცეულებათანი კეთილთა წესდებულებათა
დამაბრკოლებელ ექმნებიან და განრყვნილად იხედებიან ყო-
ველნი წესნი გონიერებათანი, რომლისათვის თუმცაღა გონი-
ერი ესრეთ შეწუხებულ-არს სული ჩემი.

გვიბრძანებს საზოგადოდ ყოველთა სჯული ბუნებითი:
„ჰქმენ იგი რაივეცა სრულ გყოფს შენ, და მდგმობასა შენსა“
(ბაუმეისტ. ფილოსოფოსი, ითიკა § 36, დადება 3); ამა ბრძანებასა
შინა ავრცელ-მღელვარე გნომი გონიერებისა შენისა, და იგი
ჰქმენ, რაიცა სრულ გყოფს შენ და მდგმობასა შენსა; სრულ-
გყოფს შენ ბედნიერება სამფლობელოისა შენისა, მაშასადამე
ჯერ არს შენდა მეცადინეობა ბედნიერებისათვის სამფლობე-
ლოისა შენისა, რათა სრულ-გყოს შენ და მდგმობა შენი, და
შენთანა ყოველნი შვილნი სახლისა შენისანი.

საზღვარნი სამფლობელოისა შენისანი შემოზღუდავს თვის შორის მრავალსა განმამდიდრებელსა ნივთსა, და ნივთნი იგი არიან უხმარ, ხოლო ხალხნი გლახაკობასა შინა; არიან სამფლობელოსა შინა შენსა: ზღვა, მომცემი და მოქმედება მას ზედა არა რაი; ხენი მრავალნი და აღშენება არა რაისა; მიწა ვრცელ მომცემნი და შრომის უყვარულობითა ხალხნი მშიერნი; ყრმანი კეთილშობილთანი შეენიერნი, მარჯვე ჭაბუკნი, ბუნებითად გონიერნი, გარნა სასწავლებელი არა სადა, და უსწავლელობითა მიეცემიან უბედურებასა; სავაჭრონი მრავალნი სხვადა-სხვა ნივთნი, გარნა გამვაჭრებელი არა სადა, და დაკლებითა ესე ვითარისა მოქმედებისათა არა არს ჯერეთ შემოსრული ბედნიერება სამფლობელოსა შენსა.

მრავალნი ძველნი ჩვეულებანი არიან შემოტანილნი სახლსა შინა თქვენსა, დამაბრკოლებელ კეთილისა ყოფა-ქცევისა, გარნა უმეტეს მიმოსვლა სოფლითი სოფლად და სიარული უგანათლებულესისა ფამილიისა თქვენისა, რომლისათვის გმართებსთ გულ-ხმება ამისი, რათა კეთილათ განანესოთ და წესდებულება მისცეთ ვითარცა სხვანი განათლებულნი მთავარნი. ამათთვის და ამა ვითართათვის განიღვიძე, იმეცადინე, ადიდე სახელი შენი და დასწერე წარუბლაველსა ძეგლსა ზედა და გულთა ყოველთა სამფლობელოისა შენისათა განათლება მათი და ბედნიერება; ხოლო მე, რაოდენ გლახაკ გონებათაგან შესაძლო არს, მოგართმევ შემდგომ ამისა წესდებულებასა ნამხარკსა ჩემსა სამფლობელოისა თქვენისათვის, ხოლო შენ მეცნიერმან მცირე მიიღე დიდათ, რომელი ყოვლადვე უცნობელსა ჩვენსა სცნობ, და ნაკლულებასა ჩემსა აღავსებ.

პირველ ყოველთასა ხამს მართლისა სარწმუნებისა პყრობა მართლითა სულითა და გულითა და დაცვა სჯულთა საღმრთოთა, ბრძანებისა მეზრ პირველისა სჯულისა; წმინდათა ლოცვათა აღვლენა ყოვლად ძლიერისა ღვთისადმი, განწესებისამებრ წმინდათა მამათა; მოწყალეობა, მრთელ მცნობობა, სინმინდე მსგავსი ანგელოზებრივი და სათნო ღვთისა, სიმართლე, სინრფობა, შეწყალეობა, სიყვარული ძმათა, სამართალი შეყვარებული ღვთისა და საძიებო მისი, დაცვა გონებისა, და აღვირსხმა ყოველთა ვნებათა ხორცთასა, რომელიცა არა სათნო არიან ღვთისა და შემაინრობელ სიმრთელისა; გარნა სწავებანი ესე საღმრთოთა სჯულთანი არა ჩემნი არიან, არამედ მამისა სულიერისანი, რომლისა სახიერება იმედს მცემს, რომ იგი არა დაუტევებს ვალისა მეზრ მისისა ვრცლად მოუხსენებლად, და მე არა უმეტეს ამისა მანვევდა თანამდებობა, და ამისთვის აქა

დაიყენების ჩემგან წერისა ორღანონი.

მეორედ ამისა და შემდგომ ამისა პირველ ყოველთასა ერთ-სულობით ერთგულება მისის იმპერატორებითის დიდებულების ყოვლად მონყალისა ხელმწიფისა ჩვენისა ალექსანდრე პავლეს ძისა, რომლისაჲცა ღირს არს რათა ანგელოზებრსა ტერფსა მისსა დაუგოთ გულნი ჩვენ ქვეშევრდომთა მისთა. და თანაგაცსთ ეგრეთვე მორჩილება მთავრობის ბრძანებისა ვითარდღეს ხარ ანუ მიხილავხარ ერთგულებისა მისისათვის მსხვერპლად შეწირვა თავისა შენისა წვეთისა სისხლისა შენისა; ამისთვის აწმყოსა ვსჭვრეტ და ფანტაზიათათვის მოვიხსენებ, და ამისთვის არა საჭიროდ შევრაცხე განვრცელება ამისი, უგანათლებულესო, ვინადგან ვხედავ შენ შორის უმხურვალესსა ერთგულებასა როსიის ტახტისასა, და ეგრეთვე კმად მორჩილსა მთავრობისასა, ამისთვის არღა გავავრცელე წერა და აღვირს ვასხამ წერისა ორღანოსა. ხოლო იდეასა ჩემსა განვაგრძობ სამთავროისა თქვენისა წესდებულებათათვის, და სახლისა თქვენისა სისტემათათვის.

წესდებულება სახლათათვის სამთავროთა

წესდებულება სახლისა და საქებელი სისტემაჲ კაცსა სრულჲჲყოფს და მდგომრობასა მისსა, ხოლო სახლი უწესო უკანასკნელსა უბედურებასა ცხოვრებასა შინა შთაიყვანებს კაცსა, დავეჭ თქვენცა ემოწმებით ამა ჩემსა ნანდვილსა აქსიომთა.

გაკეთეთ ორნი სასახლენი, ერთი ზუგდიდს მახლობელ ავხაზეთის საზღვრისა საზამთროთ, და მეორე სადაცა აღირჩიოთ მახლობელ იმერეთის საზღვრისა საზაფხულოთ: იქმნებოდეს ყოფნა თქვენი ამა ორთა სასახლესა შინა სრულიად წელიწადსა შინა; ებრძანოს სახლთ უხუცესსა და შეკრიბოს საზრდო ექვსისთვის კმა საყოფელი ზუგდიდს. და ექვსი თვის სადაცა იქმნეს მეორე სასახლე საზაფხულო, ესე ყოველი ანგარიშითა და აღრიცხვითა რომელ საკმაო იქმნებოდეს ექვსსა თვესა და არა დააკლდეს საზრდო ამა აღრიცხულთა ჟამთა.

პირველს ნოემბრიდან აპრილის დასასრულამდის იქმნებოდეთ ზუგდიდს, და პირველის მაისიდან ოქტომბრის დასასრულამდე იქმნებოდეთ საზაფხულოსა სასახლესა შინა; იქონიეთ სახლსა შინა თქვენსა სხვათა სახმართა სახლთა გარეშე, ორნი სახლნი, ერთი უფროსი კანცელარიად (ესე იგი სამწერლო), და მეორე უმცირესი სახლი თქვენი სასასაიდუმლო (ესე იგი კაბინეთი).

სასახლისა სვიტათათვის

იყოლიეთ კანცელარიასა შინა ორნი კარგნი ჭკუიანი და მცოდნენი მწერალნი, და ერთი მართლად გამოცდილი და ცოდნასა შინა დახელოვნებული კანცელარიისა მართებელი, ამათ ყავდეს კანცელარიასა შინა ორნი ბიჭნი მოსამსახურენი კანცელარიისანი. ესე კანცელარიისა მართებელნი და ორნი იგი მწერალნი და ორნი მსახურნი კანცელარიისანი თქვენის საკუთრის ულუფით გამოიზრდებოდეს, კანცელარიისა მართებელნი და ორნი მწერალნი თქვენსა საკუთარსა სტოლსა ზედა დასხდებოდენ, და ორთა კანცელარიისა მსახურთა მიეცემოდეს თქვენის ულუფიდამა.

გამოიძიოს და აღრიცხოს კანცელარიისა მართებელმან წელიწადსა შინა რამდენისა ფასისა იკმაოდეს ქალაქი, მეღანი და ლაქი, და მიეცემოდეს ხაზინისაგან სასყიდელი ფული საკმაყო წლისა, ქალაქისა, მეღნისა და ლაქისა და კანცელარიისა მართებელი იყიდდეს ამათ საჭიროთა ნივთთა საკმაყოწასა, რათა არა მოაკლდეს წელიწადსა შინა.

გაკეთოს კანცელარიასა შინა მართებელმან კანცელარიისამან ჟურნალი და შთასწერდეს მას შინა ყოველსა მიწერილსა წიგნსა ანუ ბრძანებასა ანუ გარდაწყვეტილსა ყოველსა საქმესა მას ჟურნალსა შინა, იმა რიცხვითა და იმა ნომერითა, რომელსა ჟამსა და წელსა და თვესა, და ანუ რაოდენსა ნომერსა შინა იქმნა საქმე ესე მოსაგონებელად და სამეყსიეროდ მომავალთა დროთათვის.

ადუტანტათვის

გყავდესთ ორნი კეთილშობილთაგანი კარგნი და ჭკუიანნი ყმანვილი ადუტანტად და აღასრულებინეთ სამსახური ადუტანტანი, რომელი ესე საჭირო არს თქვენთვის, და რაჟ თუ არს თანამდებობა ადუტანტთა არლა აღვწერე, ვინაიდგან იცით თქვენ ესე უმჯობეს.

მოლარეთა და ფარეშთათვის

იყოს თქვენთვის ორი მოლარეთ უხუცესი, ორი მოლარე უფროსი და ორი მოლარე უმცროსი და თორმეტი ფარეში: ერთი მოლარეთ უხუცესი, ერთი მოლარე უფროსი, ერთი მოლარე უმცროსი და ექვსი ფარეში გახლდეს ექვს თვეს და ეგრეთვე ერთი მოლარეთ უხუცესი და ორი მოლარე უმცროს-უფროსი და ექვსი ფარეში მეორეს ექვს თვეს გემსახუროსთ, და

ესრეთ რიგის გამოცვლით შეასრულებდენ მომქცევსა წლისასა.

მიებაროს მოლარეთ უხუცესსა და მისს ხელ-ქვეშეთთა ყოველნი ტანისამოსნი და სახლისა მოსართავნი და შესამკობელნი, დასწმენდდენ ამათ და აკეთებდენ და დაძველებულსა მოგახსენებდენ და ხაზინის თეთრიდამ გამოსცვლიდენ და ნაკლულევანსა იყიდდენ და ყოველსა ვალისამებრ ანგარიშითა და რიგითა შეინახდენ და თავიანთ ღროს მოახმარდენ.

მიებაროსთ ამათ ჩაი, ყავე და შაქარი და ამგვარი სხვანი და ჩაისა და ყავისა იარაღნი, და მოლარეთ უხუცესი აიღებდეს ანგარიშს თუ წელიწადში რაოდენი საკმაყო არის თეთრი ჩაისა, ყავისა და შაქრისათვის და იმ ნაანგარიშევეს თეთრს აღიღებდეს ხაზინადარისაგან, იყიდდეს ამა ნივთებსა და მოახმარდეს სასახლესა შინა და წლისა გამოცვლაზედ მისცემდეს ანგარიშსა ხაზინადარსა და ოდეს გამოვიდეს სრულის ანგარიშიდან, მაშინ კიდევ მისცემდეს წლისა საყოფსა თეთრსა ხაზინადარი მოლარეთ უხუცესსა ჩაისა, შაქრისა და ყავესათვის.

იყოს ორსავე სასახლესა შინა საკუთრად ამა საქმისათვის თითო მოჯალაბე და მოუბარს ორორი უღელი ხარი და ოდეს იყოს საჭირო, მაშინ წარგზავნიდეს მოლარეთ უხუცესი ფარეშსა, და ფარეში წარიყვანდეს მოჯალაბესა და იმა ორთა უღელთა ხართა და მოიტანდეს შემასა, და მათ-მათ წილსა მისცემდეს, და განყოფდეს მოახლეთა სადგომთადმი, კანცელარიასა და ადუტანტთადმი და ეგრეთვე სამღდელოთადმი და თვით სახლთა თქვენთა თვისსა იმათგანი იქმნებოდეს, და ან ბრძანეთ საქებულად და სადიდებულად თქვენდა რათა კაცის მხრით შემა ნულარ მოიტანების, რადგანაც ცოდვაც არის და სასირცხოც.

ესე მოლარენი მოლარეთ-უხუცესნი და ფარეში გამოიზრდებოდეს საკუთართა თქვენთა ულუფათაგან და მისცემდენ საზრდოსა თქვენისა საკუთრისა სამზარეულოდამა.

ყულუხითათვის

იყოს სახლსა შინა თქვენსა ყულუხით-უხუცესი ერთი და ყულუხი ოთხი, და ესრეთ გამოეცვლებოდენ ღროთი და თვეობით როგორც ზემოდ დავსწერე მოლარეთ-უხუცესისა და მოლარეთა და ფარეშთათვის ესენიც ისრე ღროზედ გამოეცვლებოდენ და მუდმად გახლდეს ერთი ყულუხით-უხუცესი და ოთხი ყულუხი.

ამათ მიებარებოდესთ ყოველნი სუფრისა და ჯამისა იარაღნი ვერცხლისა თუ ჭიქა-საინისა, სუფრა ხისა თუ ფარჩაჩითისა, დანა-ჩანგალი და კოვზნი, სამარილე და საღვინე და

ყოველნი სახმარნი ჭამისანი, ესენი სწმედდენ, აკეთებდენ, შეინახდნენ და სუფრისა და ჭამისა იარაღის ანგარიში ჰქონდეს ხაზინადარსა, და თუ უბრალოდ დაიკარგოს ანუ გატყდეს ყულუხით-უხუცესმან და ყულუხით გარდაიხადონ და ესრედ შეინახონ და მათ დროზედ თაქიზათ და რიგზედ ახმარდენ. ესე ყულუხით-უხუცესი და ოთხი ყულუხი თქვენის ულუფიდამ გამოიზრდებოდეს და ულუფა თქვენის ქარხნიდან მიეცემოდეს.

მზინდართა და მეჯინიბეთათვის

იყოლიეთ ერთი თავადთაგანი მზინდართ-უხუცესი და სამი მზინდარი და მეჯინიბე რამდენიცა სახმარ იყოს.

ერთი მზინდარი უყურებდეს ყოველს თქვენს დაბმულს ცხენებს, მეორე მზინდარი უყურებდეს ჯოგის ცხენებს და მესამე მზის-დარი გახლდეს თქვენ მოუცილებლათ გარეთ თუ შინ და ამათნი მეტნი მზინდარნი ვინც არიან დაითხოვეთ, რადგან მზინდარის სიმრავლისაგან სოფელი და ხალხი დიდათ შენუხებული არს. მზინდართ-უხუცესი გამოართმიდეს თეთრსა ხაზინადარსა და, რომელიც ცხენი ღირს იყოს დახურავდეს ჩულითა და საძაგრავეთა და მისის მოწყობილებითა.

მზინდართ-უხუცეს და მზინდარს მიეზარებოდეს რახტი, ასალი და ყოველივე ცხენთ მორთულობანი, და ისინი შეინახდნენ რიგიანათ, სწმენდდენ, აკეთებდენ და მათ დროზედ მოგახმარდენ, ძველს გამოცვლიდენ, ნაკლულევანს მოგახსენებდეს და ესრედ სიმარჯვით იქცეოდეს.

მზინდართ-უხუცესი წარგზავნიდეს დროზედ კაცსა სარწმუნოსა და ყოველს სასახლეშიდ საკმაოდ შეანახვინებდეს ცხენებისათვის თივასა და სადაც თივა არ იყოს მრავალსა ჩალასა შეანახვინებდეს საზამთროდ, და სადაცა მიჩენილი არის ზამთარ დადგენა ჯოგისა, იმ ადგილზედ მზინდართ-უხუცესი წარგზავნიდეს მზინდარს და შეანახვინებდეს მრავალს ცხენის საზრდოს რაც იყოს, და თუმც იქმნას დიდი ზამთარი მათ შენახულთა საზრდოთაგან გამოაკვებოს ცხენები ჯოგისა რათა არა განყდეს ზამთრისაგან და შეიქმნეს დასაკლებელი თქვენთვის

თქვენი ცხენები დაბმული რაოდენიც იყოს, ყოველთვის გახლდეს თქვენს სასახლეშიდ, წელიწადსა შინა ექვს თვეს ზუგდიდს ებას და ექვს თვეს საზაფხულო სასახლესა შინა, ამისთვის ბრძანეთ კარგისა ახორისა გაკეთება, სადა დაიბმოდეს თქვენი ცხენები. მზინდართ-უხუცესი თანამდებ-არს, რომ ზამთრისათვის მოიმზადოს დაბმულთათვის საკმაოდ საზრდო რაც

იშოვებოდეს იმა ქვეყანასა და სადიდამაცა რიგი იყოს მოატანიებდეს ქერსა და სიმინდსა და შინახდეს და როგორც რიგი იყოს ისე გამოკვებდეს ცხენებს, და რიგიანობა ეს არის, რომ ყოველთვის ცხენი რაოდენიც გყავდესთ, სულ თქვენს სასახლეში უნდა გებასთ და კიდევ ასრე და ამ წესით დაადგინეთ.

მზინდართა და მეჭინიბეთაგან დიდათ შეწუხებულ არს ხალხი საზრდოს თხოვნისათვის და ამისთვის ასე ინებეთ:

თქვენს სამფლობელოში მართებსო გარდასახადი, რომელსა უწოდებენ სამეჭინიბოს გარდასახადად; მზინდართ-უხუცესი წარგზავნიდეს მზინდარსა და მოაკრეფინებდეს იმ ღებულს სამეჭინიბო გარდასახადსა ხორცსა, ღომსა და ღვინოსა და ნახევარსა შინახდეს ზუგდიდს და ნახევარსა სადაცა იქმნეს საზაფხულო სასახლეშიდ, და იმით გამოიზრდებოდეს მზინდარი და მეჭინიბე და მზინდართ-უხუცესს მიეცემოდეს ულუფა განწესებით ყოვლის იჯრისა თქვენის სამზარეულოდამ და იმ სოფლის საბოჭისაგან დარჩებოდეს მზინდარი და მეჭინიბე, ჯოგისაცა და დაბმულ ცხენისაცა და სხვებ ნურათი შეაწუხებენ სოფელს მზინდარი და მეჭინიბე, და თუ არ ეყოთ წელიწადშიდ საზრდოთ ის სამეჭინიბოს გარდასახადი, მერმეთ მიეცემოდეს ერთიანათ საკმავო თქვენი ბელელ-მარნიდან და ესრეთ დამტკიცდეს და ესრეთ განეგოს მზინდართ მეჭინიბეთ საქმე.

მეაბჯრეთათვის

გახლდესთ მეაბჯრეთ-უხუცესი და მეაბჯრე, და მიეზარებოდეს ყოველი სამხედრო იარაღნი: თოფი, ფიშტო, რხმალი, სატევარი, ჯაჭვი, ჩაჩქანი, ბეკთარი, ქარქაშვილთა, ფარი და შუბი და ყოველნი სახმარნი სამამაცონი, დასწმენდდეს, აკეთებდეს, ფერვიდეს და მათ-მათ უამხედ მოგახმარდეს, და ესე მეაბჯრეთ-უხუცესი და მეაბჯრე გამოიზრდებოდეს თქვენის ქარხნის ულუფითა, განწესებული იჯრისა მიეცემოდეს, და ესენი იყვნენ ოთხი, ორნი მეაბჯრეთ-უხუცესი და ორნი მეაბჯრე, და ესენი ერთმანეთს რიგით გამოეცვლებოდენ.

კურძუალთათვის

დაადგინეთ ერთი კურძუალთ-უხუცესი და კურძუალნი, რამოდენიც საჭირო იყოს. გააკეთეთ სასახლისა რაოდენმე მოშორებ სახლი მეძებართა და ნაგაზთათვის და იყოს იმა სახლსა შინა პატივითა კარგითა.

კურძუალთაგან დიდათ შეწუხებულ არიან ხალხნი სამ-

ფლობელოისა თქვენისანი რბევითა და ტაცებითა და ამისთვის ბრძანეთ ან ნუ იქმნების, და საზრდო მეძებართა, მწევართა და ნაგაზთათვის ესრედ განწესდეს.

მიეცით ბრძანება ყოველთა სამფლობელოისა თქვენისა მოურავთა, რომელ მათ-მათ სამოურავოშიდ მოიწიონ სიმინდი, რომელმანმე ასი ქილა, რომელმანმე ოთხმოცი და რომელმან-მე სამოცი და ორმოც და ათს დაბლა კი ნურავინ მოიწივს და იმ მოწიულს სიმიდს კურძუალთ-უხუცესი შეკრებდეს ან-გარიშით, ექვსის თვის საკმავს შეკრებდეს საზამთრო სასახლე-შიდ და ექვსი თვის საკმავს საზაფხულო სასახლეში და ამით გამოიზრდებოდეს ზამთარ და ზაფხულ მეძებარნი, მწევარნი და ნაგაზნი და ნუ შეიწუხება კურძუალთაგან ხალხი, რომელნიცა ერთხმად ღალადებენ კურძუალთაგან დიდსა მწუხარებასა, და ესე არა არს შესამატ სამფლობელოს მართებელობისა თქვენისა, და ესრედ განწესეთ ვითარ აღვწერე. კურძუალთ-უხუცესსა და კურძუალთ მიეცემოდეს საკმავო ულუფა განწესებით ყოვლის იჯრისა თქვენთა ბელელ-მარანთაგან და სამზარეულოთგან და კურძუალი თავის სახლში დაამზადებდეს და ესრედ გამოიზრდებოდენ.

ბაზიერთათვის

დაადგინეთ ერთი ბაზიერთ-უხუცესი და რამდენიც ქორი გეყოლოსთ, იმდენი ბაზიერი, და ამათგანცა დიდი შეწუხება არის სოფელსა და ყოველნი დაკლებანი სოფლისანი და შეწუხებანი მრჩობლადვე მოსაკლებელ არის თქვენის უგანათლებულესობისა, და ამისთვის ესრეთ ბრძანეთ: მეძებარნი, რომელნიცა ეყოლებათ ბაზიერთა, ისინი უწინარეს ამისა, რომელიც დაგსწერეთ საზრდოდ მეძებართათვის, იქიდან გამოიზარდოს, რომლითაც სხვანი მეძებრები გამოიზრდებიან; და ქორი გამოიზრდებოდეს, რომელიც თქვენსა შინა დაიკვლიან საკვლელნი მისის ნაკუთალ გულითა, როგორც აქამომდე იყო განწესება, და სოფელსა და ხალხს ქათმის წართმევით ნუ შეაწუხებენ. ბაზიერთ-უხუცესსა და ბაზიერს მიეცეს ულუფა ბელელ-მარნიდამ და სამზარეულოდამ და იგინი მათ სახლში გააკეთებდენ და ამით იცხოვრებდენ და სოფელსა ნუ შეაწუხებენ

გვამის მცველთათვის

რიგი არის უნდა გახლდეს გვამის მცველად სამხედროთაგანი მარჯვე მამაცნი, რამოდენიმე კეთილ-შობილთაგანი თუ-

მცა გახლავლარან მრავალნი, რომელსა უწოდებთ შინა ყმად, მაგრა გახლავს ერთობ მრავალნი და უწესოდ და ანუხებენ სოფელთა მესადგომობითა და ცხენის ჩაბმითა, თუ სხვა-და-სხვა მოქმედებითა და ყოველნი სოფლისა დაკლებანი და შენუხებანი მოაკლდებიან თქვენის უგანათლებულესობის დიდებასა და სახელსა და ამისთვის ესთა ინებეთ: გამოირჩიეთ ოც და ოთხნი კეთილ-შობილთაგანი კარგნი მარჯვენი კაცნი და მიეცით თავად ორნი თავადის შვილნი, ისიცა კარგი მარჯვე ჭაბუკი. ერთი თავადის შვილი და თორმეტი აზნაურნი გახლდეს ექვს თვეს, და ერთი თავადის შვილი და თორმეტი აზნაურნი მეორესა ექვსსა თვესა და ესრეთ შეასრულებდენ მომქცევსა წელიწადისასა. იყონ იგინი ტანითა და შესამოსითა სხვათა შორის განსხვავებულ და ეგრეთვე კარგითა იარაღებითა და კარგის ცხენებითა. მათი ცხენები შეინახებოდეს სადაცა უწინარეს ვსთქვით სასახლესა შინა თქვენსა, ახორსა დაიბმოდენ იმა საზრდოთი, რომელიცა ამის წინარე დავსწერეთ. ესენი გახლდეს მოუცილებელადა ყოველს ჟამს, დაბრძანდე, მახლობელ თქვენსა დასდგენ, იარებოდეთ და შორი-ახლო მოგვყვებოდენ და ოდეს დაიძინებდეთ, ექვსი ერთსა კარსა და ექვსი ერთსა კარსა დასდგებოდენ მცველად თქვენდა და უბრძანებლად სახლსა შინა თქვენსა არავის შეუშობდენ თვინიერ ფარეშთა და მათთა უხუცესთა. ესენი ნუ გაიგზავნება ნურცა ბოქაულად, ნურცა წიგნის წამლებად და ნურცა ნურას საქმესა ზედა, ყოველთვის მოუცილებელად გახლდენ, ჰქონდესთ ამათ თქვენთა სასახლესა შინა სახლი ერთი მახლობელ სახლისა თქვენისა და იყოფოდენ მას შინა. ესენი გამოიბრდებოდენ ესრეთ: ამათი უფროსი თავადი, რომელიცა იქმნება იმ თვეების დეჟურნად იგი დაჯდებოდეს თქვენსა სუფრასა ზედა და იმა აზნაურთა ყავდესთ ერთი ბიჭი მზარეული მიჩენილი თქვენსა სამზარეულოსა შინა საკუთრად ამათდა და თვისად გაუკეთებდეს მისსა კმაყოფილსა განწესებულსა ულუფასა და მათ მიჩენილსა სახლსა შინა დასხდებოდენ და იქ მიიღებდენ, და ესრეთ იქმნას განწესება ამათი.

მესტუმრეთა და მზარეულთათვის

დაადგინეთ მესტუმრე ორნი და მზარეულნი ორნი უფროსი და ორნი უმცროსნი. ამასთან ორნი გასაზრდელნი მზარეულნი კიდევ უმცირესი და ამასთან ორნი ღომის გამკეთებელნი მელომირცხილუ და ორნი ხაბაზნი; ერთი მესტუმრე, ერთი პირველი მზარეული, ერთი მის ქვეით მზარაული, ერთი სასწავ-

ლებელი მზარეული, ერთი მელომირცხილე და ერთი ხაბაზი, ესენი ერთსა ექვსა თვესა იმსახურებდენ და ეგრეთვე ამ რიცხვით მესტუმრე, მზარეული და სხვანი გამოეცვლებოდენ და მეორესა ექვსსა თვესა იმსახურებდენ და ესრეთ შეასრულებდენ მომქცევსა წელიწადისასა.

ახლა განწესება არის, რომ ყოვლის სასახლიდან გამოიყვანებენ მოჯალაბეს და ისინი ზიდვენ შეშას სამზარეულოსა შინა, რომელიც საჭირო არის და ესე დიდი მწუხარება არის მოჯალაბისა. აკლდება სასახლისა მუშაობასა შესაძენსა და ვერცა საკმაოდ მოითანებენ შეშასა და ესე ბრძანეთ, რომ აღარ იქმნას ესე ძველნი განწესებანი და ამისთვის ასე ბრძანეთ და ასე იქმნას.

რომელსაცა სასახლესა შინა დაბრძანდეთ, იქაურს მოჯალაბეს მიეცეს და მოუბარის ერთი კარგი უღელი ხარი ანუ ორი და ის ხარი ნურაფერზედ სხვად ნუ მოიხმარება, თვინიერ შეშის მოტანისა და ისი მოჯალაბე იმ ხარით მოითანდეს შეშასა სამზარეულოსა შინა და იმითი იქმნებოდეს მზადება საჭმლისა და ესრეთ განწესდეს შეშისათვის და სხვათა მოჯალაბეთა მიეცეს თავისუფლება და იმუშავონ თქვენთვის სასახლესა შინა. ქონდესთ ყოველნი კმაყოფილებით იარაღნი და ჭურჭელნი სამზარეულოსანი სპილენძის თუ სხვისანი და გაუფრთხილდენ, რომ ცუდათ არ დაამტვირონ და როდესაც დაძველდეს და ანუ დაიწვას და დატყდეს, მაშინ ანგარიშით ხაზინიდან გამოიყვლებოდეს და ნაკლულევანი შესრულდებოდეს:

ხორცისათვის, რომელიცა მიაქვსთ ძველისა წესისაებრ

საწესოსა რომ უძახიან, ესე დიდათ აბრკოლებს თქვენს სუფრას და ხარჯსა და ამისთვის ბრძანეთ, რომ საწესოს ნურვინ აღიღებს და რაც დაიკლას ყოველს კაცს მიეცეს მათ-მათი წილი უფროსად და უმცროსად და საწესო ნულარ აღიღების, რომლითაც დიდი სიუხვე მიეცემის ხორცსა საზოგადოდ საწილოსა და ამა საწესოს აღებითა სახლსა თქვენსა მრავალნი არიან მშიერ და მრავალნი კმაყოფილ, რომელი ესე არ არის კანონიერ და ვითარ დავესწრე, ესრეთ ინებოს უგანათლებულესობამან თქვენმან.

რაიცა ტყავიანი რაიმე დაიკლოდეს სახლსა შინა თქვენსა, ყოვლისა ტყავი მიბარდეს ხაზინადარსა და მით შეკრიბოს სასარგებლო რაიმე სახლისა და კვირის ტყავი და თორმეტის საუფლო დღესასწაულისა და არა სხვისა გაუჩინეთ მზარეულთა და მოხელეთა ვისდამიც ჭერ იყოს და ესეცა მათი შრომისათვის.

დიდი უწესოება არის ესე, რომ გამოითანებენ დასარიგებელს ხორცს ჩელტითა და არის იმაზედ ერთი ვაება და ერ-

თი ხმიანობა და შეკრებულება და სხვა-და-სხვა შუღლი და ამბოხი და უნესოება; ამისთვის ბრძანეთ, რომ ნულარ იქნების ესე სასაცილო უნესოება და ამისი ასე ინებეთ: რაც რომ დასარიგებელი იქმნებოდეს ხორცი, მისცემდენ სამზარეულო-დამ მათ-მათ ულუფას, რომელსამე მოხარშულსა და რომელსამე ნედლად, მაგრა ხრიალითა და უნესოდ ნურცა იქ მის-დგებიან და ეგრეთვე იქნებოდეს პურისათვისცა და სხვათა დასარიგებელთა საზოგადოთ ულუფათათვის.

მესტუმრე, მზარეულნი და ხაბაზი გამოიზრდებოდეს თქვენისა ქარხნისა ულუფითა და ესრეთ დასდგეს მზარეულო წესი.

ღვინისა მოხელეთათვის

დაადგინეთ ერთი მეღვინეთ-უხუცესი, და სამი მეღვინე, ექვს თვეს სამი და მეორე ექვს თვეს კიდევ სამი და ესრეთ შეასრულონ წელნი სრულნი. ამათ მიეზარებოდესთ ყოველნი ღვინონი და სცვიდენ სამეღვინოსა შინა რიგიანად და რიგიანადცა ხარჯევდეს.

მეღვინეთ-უხუცესი შემოკრებდეს დროსა მაჭრობისასა ღვინოს ყოველს სოფლიდამ რიგიანის ანგარიშით და ექვსის თვის საყოფს შეინახვიდეს ზუგდიდს და ექვსის თვისას მეორე სასახლესა შინა.

ოდეს იქნებოდეს მოსთვლება ღვინისა, მაშინ, სადაცა იყოს სამკვიდრო მამული თქვენი, იქ წარგზავნიდესთ სარწმუნოსა კაცსა და რიგიან და უკლებლად მოაკრეფინებდეს და რიგიან შეინახვიდეს და განარჩევდეს თეთრსა და შავსა და ცალ-ცალკე შეინახვიდეს.

უბრძანებდეს მეღვინეთ-უხუცესი და ჭურს კარგად გაარეცხინებდეს, რომ ღვინო არ წახდეს, თორემ ან ჭურმა წახდინოს ღვინო ან ისე მოიქცეს, რაც ღვინო მოუვლელობით წახდეს: სულ მეღვინეთ-უხუცესმან გარდაიხადოს. მეღვინეთ-უხუცესი უბრძანებდეს სადაც ბატონის მამული არის და ვის-დამიცა ჯერ იყოს დააშენინებიდეს, აწმენდიდეს და ამუშავებიდეს, რათა უმეტეს ნაყოფიერ იქნას და გამრავლდეს მოსავალი ღვინისა.

მეღვინეთ უხუცესი ეძებდეს გასასყიდელსა მამულსა და იყიდდეს ხაზინიდამა. მეღვინეთ-უხუცესი ყოველს ოთხ თვეზედ მისცემდეს ანგარიშს სახლთ-უხუცესსა და სახლთუხუცესი იმ ანგარიშს თქვენს უგანათლებულესობას მოართმიდეს ოთხ თვეზედ.

მეღვინეთ-უხუცესი და მეღვინე გამოიზრდებოდეს თქვენის ქარხნის ულუფიდამ და ესრეთ დასდგეს მეღვინეთ წესი და გა-

რიგება.

სტუმართ გამგეთათვის

დააყენეთ სახლსა შინა თქვენსა ერთი კეთილ-შობილთაგანი მარჯვე გამოცდილი კაცი სტუმართ-გამგე და ახლდეს მას ერთი უმცირეს მისსა აზნაურიშვილი და სამი ბიჭი მოსამსახურე.

მიებარებოდეს მათ სტუმართათვის სახლი ორი უკეთესი და უდარესი, ჰქონდესთ სტუმართათვის ყოველნი სუფრის იარაღნი: ორი თასი, ერთი აზარტაშა და ორმოცი საინი, სუფრა ჩითისა და ხისა, და შეინახდენ რიგიანათ არამც ურიგოთ არა გატყდეს ან არ დაიკარგოს და თუ ურიგოთ გატყდეს და ან დაიკარგოს სტუმართ-გამგე გარდიხდიდეს და თუ დაძველდეს ის კი ხაზინიდან გამოცვალოს და ნაკლულევანი აღავსოს.

მიებაროსთ სტუმართათვის ორი კარგი ნოხი და ერთი ქეჩა სტუმართათვის სხვანი ქვეშაგებელნი.

კვალად მიებაროს ტაშთი, თუნგი და ყოველი სამზარეულოს იარაღი და მისი მზარაული.

ოდეს მოვიდეს სტუმარი, ნუ დასჭირდების ბრძანება, მსწრაფლ მიეგებოს, სახლში ჩამოახდინოს, ცხენები მეჭინიბეს მიუბაროს და მოგახსენოს თქვენ, თუ ვინ არის და ვითარი კაცი არის.

შემდგომ ამისა გამოართვას სარდო სახლთ-უხუცესსა და მიჩენილსა მზარაულსა გააკეთებინოს და დროზედ მიართვას და ვითარიც კაცი იყოს მათ-მათი ხარისხად პატივს-სცემდეს და უზრუნველ ამყოფებდეს, რათა არა იქმნას ზრახი სახლისა და ესე ესთა გარიგდეს და ოდეს დაიდგინება სტუმართ-გამგე და ესე მცირე ჩემ მიერ წინადადებანი განიკარგვიან, მაშინ მრავალნი უნათლესნი განგებანი და წესნი მიეცემიან, რომელიცა დიდი საქებელ იქმნების თქვენი და სახლისა თქვენისა ესე ვითართა წესდებულებითა.

ოდეს არ იყოს სტუმარი, მაშინ სტუმართ გამგები და ხელ-ქვეშეთნი მისნი გამოიზრდებოდეს თქვენითა ულუფითა, მიეცემოდეს დაუმზადებელი ბეღელ-სამზარეულოდამ და ისინი მათს ჩენილ მზარეულს გააკეთებინებდენ და ესეთ გამოიზრდებოდეს სტუმართ-გამგე და ხელქვეშეთნი მისნი.

სახლთ-უხუცისათვის

იმყოფებოდეს სახლსა შინა თქვენსა სახლით-უხუცესი. სახლთ-უხუცესი ამისთვის ეწოდების, ყოველსა სახლსა უნდა უყურებდეს, სახლის განყოფილებასა, სასმელსა და საჭმელსა კანონიე-

რად დახარჯვასა, სტუმრისა პატივისცემასა და ყოველსა სახლისა თქვენისა კეთილ-განწყობილებასა და საქებელსა საქმესა და ემკაცროდეს ყოველსა სახლისა თქვენისა სასირცხოთა და უკადრსა საქმესა.

სახლთ-უხუცესა თანა აძს, რომელ შემოკრებდეს ყოველსა საჭიროსა საქმელსა და სასმელსა ექვსის თვის საყოფს ერთ სასახლესა შინა და ექვსი თვისას მეორე სასახლესა შინა და ანგარიშით შეკრებდეს, არამც დაკლებულ არ იქნას ის ექვსი თვისა მიჩენილი საზრდო და დახარჯოს ყოველივე ანგარიშითა სტუმარსა თუ მაინძელსა ზედა და ყოველსა მეოთხეს თვესა ანგარიშსა მოგართმევდეს დახარჯულისა და დაშთომილისასა.

როდისაც ახლის შემოსვლა იქმნეს ღვინისა და ღომისა, მას უამსა წარავლინოს სახლთ-უხუცესმან კაცი სარწმუნო სოფლითი-სოფლად და მობოჭოს ყოველი დებულნი გარდასახადი და შემოკრიბონ სასახლესა შინა მის-მისი მხრის მის-მისსა სასახლესა შინა და ქონდეს კარგი ბელელ-მარანი და შეინახებოდეს მათ შინა ანგარიშითა და წყვითა და თვინიერ ამა დებულთა გარდასახადისა ნურა გარდახდების ხალხსა ამისათვის, რომელ ხალხის სიღარიბე დიდად დააღარიბებს სახლსა თქვენსა, მერწმუნენით. და უბრძანოს სახლთ-უხუცესმან იმა ჩენილთა გარდამხდელთა ბოქაულთა, რომელ არა რაიმე სხვა იუსამართლოვოს სოფელსა შინა და თუ იკადნიეროს და შეანუხოს ხალხი, მაშინ რისხვით მოიკითხოს სახლთ-უხუცესმან.

სახლთ-უხუცესი ან თვითონ წავიდოდეს ანუ მაგიერ კაცს წარგზავნიდეს ყოველსა სოფლითი-სოფლად და ანახვინებდეს ყანასა, სადაცა არს მუშაობა სამთავრო და საკმაოსა ყანასა დაადებინებდეს და საკმაოსა მოანვევინებდეს და ეგრეთვე მოსთვლებისა დროსა დაასწრებდეს სარწმუნოსა კაცსა და ოდეს შეკრიბონ მომავალისათვის სამუშავოსა საქმელ-სასმელსა საკმაოსა დაუტევებდეს და სხვას წყვითა და ანგარიშითა მოატანინებდეს სადაცა დანიშნულ არს სასახლე და იქ შეინახდეს

სახლთ-უხუცესისა ვალი ყოველთა უფრო ეს არის, რათა შეიტყოს ანგარიშით თუ რამოდენი იკმავებენ სასმელ-საქმელი წელიწადსა შინა და იმ ანგარიშითა და იმა წყვითა შემოკრებდეს და დახარჯვიდეს, თორემ უანგარიშო ხარჯი სახლთ-უხუცესისა დიდი სირცხვილი არის და უკონებობა და ყოველნი ხარჯნი გაფუჭებულ იქმნების და სახლიცა მშიერ იქმნების და ესე სარცხვინელი არს სახლთ-უხუცესისა.

სახლთ-უხუცესს ახლდეს ერთი აზნაური გამოცდილი კაცი მისდა ნაცვლად ზედა-მხედველი ყოველისა საქმისა და ორნი მოსამსახურენი და ესე სახლთ-უხუცესი და მხლე მისი გა-

მოიტანდეს მისსა საკმაო საუფასო და გააკეთებდეს და ამითი გამოიზრდებოდეს და ესრეთ დასდგეს სახლო-უხუცისა საქმენი.

ესე საკმაო არს ჩემგან მოსახსენებელად სასახლისა სვიტათათვის, რომელსაცა ამის ნაკლულევანსა თქვენ აღავსებთ და გაუსწერებელსა განმართავთ და კეთილ წესიერებითა განკარგავთ.

ამასთანავე მწალობდა რათა უგანათლებულესისა მეუღლისა თქვენისა დედოფლისა მოსამსახურეთა თვისცა აღმეწერა, გარნა არლა შევრაცხე საჭიროდ. ოდეს განიხილავს ამა ჩემსა მოხსენებასა თვით, საქებელითა გონიერებითა თვისითა მისწვდების და განსჯის თუ რომელი და რაოდენნი საჭირო არიან მათთვის მსახურნი და მოხელენი და თვით იგი დაადგინებს და განაგებს ვითარ ჯერ არს და მე ესე ვითარისა იმედუელმა დაუტევე აქა აღწერად.

სასახლისა სამღვდელთა სვიტათათვის

იყოს სახლსა შინა თქვენსა მოძღვარი თქვენი და ახლდეს მას ერთი არხიდიაკონი და ერთი დიაკონი და ორი ფარეში და ერთი მზარაული.

მიეცემოდეს წელიწადსა შინა მოძღვარსა თქვენსა შესაფერი ხალათი მას და აგრევე მისსა არხიდიაკონსა.

ყოველნი დიდნი საუფლონი დღენი და დღენი ცერემონიათანი გარდაიხდებოდეს მოძღვართა თქვენთაგან უკეთუ არა იყოს არხიერი და ქონდეს მოძღვარსა თქვენსა ნება მიცემულ, რომელ სასახლისა ეკლესიასა შინა გაუვიდოდეს ყოველნი ბრძანებანი სხვათა სამღვდელთა კარისა თქვენისათა.

დაიდგინეთ სახლსა შინა თქვენსა დეკანოსი ერთი პირველი ენქეროსანი და მეორე მღვდელი უმცირეს მისსა და ერთი სასახლისა არხიდიაკონი და ორნი დიაჩოქი და სამნი მგალობელნი სასახლისანი.

ამათ მიეცემოდეს წელიწადსა შინა თქვენგან მათ-მათი შესაფერი ხალათი, ესენი გამოიზრდებოდეს თქვენისა ულუფითა, მოძღვარსა თქვენსა მიეცემოდეს ბელელ-სამზარეულოდამ დაუმზადებელი ულუფა საკმაო და მისი მზარეული დაამზადებდეს და ამით იქმნებოდეს გამოზრდა მოძღვრისა და მისთა მხლეთა; ხოლო დეკანოსნი, დიაკონნი და მგალობელნი ესენი თქვენთა ულუფათაგან. და ოდეს მიზეზითა რაიმეთი არა დასხდენ სტოლსა თქვენსა ზედა, მაშინ მესტუმრემან თქვენმან პატივით მიართვას ყოველნი დამზადებულნი სანოვაგენი ვითარ ჯერ არს და ესრეთ გამოიზარდონ.

იყოს სასახლისა ეკკლესიასა შინა ყოველნი სახმარნი საღმრთო ჭურჭელთანი ყოველნი სირმისა და ოქროისანი და ამასთან ორნი სირმისა სურანი, ერთი ღვინისა და მეორე წყლისათვის, სხვათა თანა საღმრთოთა ჭურჭელთა ესეცა უეჭველად უნდა იყოს.

შემდეგ ამისა წიგნი საეკკლესიონი უკლები, შესამოსელნი სამღვდელთანი ორნი მღვდლისა, ორნი დიაკვნისა და ორნი დიაჩოქისანი. ერთი მღვდლისა, ერთი დიაკვნისა და ერთი დიაჩოქისა იყოს უმძიმეს მეორისა საღვთისაწაულოდ და მეორე უდარეს პირველისა საყოველთაო ღღეთა სახმარი.

ვინადგან საღმრთო და სამღვდელო წესდებულება გვიბრძანებს ლიტურგიასა შინა უსისხლოდ მსხვერპლად მხოლოდ ლიტონსა ხორბალსა და ფერ შვენერსა, უზადოსა ღვინოსა, ამისთვის ებრძანოს სახლოთ-უხუცესსა, რომე საგანგებოდ ამისა შეინახებოდეს ყოვლითურთ წმინდა პური და ღვინო საყოფნელი სრულისა წლისა, რომელ თვინიერ იმისა არა დაიხარჯოდეს და იყოს დამარხულ ამა საღმრთოთა მსახურებისათვის. გამოიანგარიშეთ წელიწადსა შინა რაოდენი საკმავო იქნებოდეს სანთელი და საკმეველი და იყიდებოდეს ხაზინიდან და ოთხ-ოთხისა თვისა გინა ნახევარ წლისა საკმავო მიებარებოდეს დეკანოსსა და დახარჯიდეს წესიერად და დახარჯვისა შემდგომად კვალად მიებარებოდეს რიგიანის ანგარიშითა.

ყოველნი სამკაულნი საეკკლესიონი წინათ ამისა აღწერილი მიებარებოდეს ანგარიშითა პირველსა დეკანოსსა და იგი გაუფრთხილდეს, წმენდდეს, აკეთებდეს და დაძველებულსა მოხსენებით გამოცვლიდეს და ესრეთ იქმნეს წესდებულება სასახლისა სამღვდელთა სვიტათათვის, ხოლო რაიცა მაკლს მე ამას შინა, გონიერება თქვენი აღავესებს და კეთილად განკარ გავს.

საზოგადოდ მამულისა მსახურთა და მოხელეთათვის

გამოირჩიეთ სამფლობელოსა შინა თქვენსა ოთხნი კეთილნი გვამნი გამოცდილნი, მცოდნენი და უქრთამონი და დაადგინეთ მრჩეველად, რომელსა ევროპიელნი უწოდებენ კამიტეტი. ახლდესთ ამა ოთხთა მრჩეველთა ორნი უცხო მწერალნი და ესენიცა დაცულნი გვამნი.

ახლდეს ამა ოთხთა მრჩეველთა თითო ან ორ-ორნი მოსამსახურენი და ერთი მზარაული.

მიეცემოდესთ ამათ ულუფა დაუმზადებელი და ამათი მიჩენილი მზარაული დაამზადებდეს და მიიღებდენ და ამით გამოიზრდებოდენ.

ჰქონდესთ ამათ სამყოფი სახლნი ერთად ანუ ცალ-ცალ-
კე მათთვის და მათთა მსახურათათვის.

იყოს ერთი სახლი სამრჩევლო, რომ თვინიერ რჩევისა
ნურვინ შევალს და იყოს სახლსა მას შინა სტოლნი და სა-
წერელონი და სამწერლონი და ქაღალდი და სხვანი სახმარნი.

არჩევდენ ესე მრჩეველნი, ფიქრობდენ, მიურულებელად
აძლევდენ თავსა მათსა დიდსა გამოძიებასა შინა საზოგადოდ
სამფლობელოსა თქვენისათვის თუ რა უმჯობეს არს, ანუ რა
გამდიდრებს სამფლობელოსა თქვენსა, საილამ შემოვა ბედნიე-
რება და გამდიდრება ხალხისა ამათ მიურულებელად ფიქრობ-
დენ და არჩევდენ.

არჩევდენ მეზობელთა გარემოთათვის თუ რა უმჯობეს
არს.

რომელიცა საქმენი გამოსაძიებელნი შეხვდეს თქვენსა
უგანათლებულესობასა, იმა საქმესა მისცემდეთ მათ მრჩეველთა
გამოსარჩევლად და გამოარჩევდენ თუ რომელი უმჯობეს არს
და გამორჩეულსა მათსა დასწერდენ და მოაწერდენ ოთხნივე
ხელსა და თავის დროსა წარმოუდგენდენ თქვენსა უგანათლე-
ბულესობასა და თქვენ მხილველი მისი, რომელიცა ჯერ არს
დაამტკიცებ და რომლიცა არა ჯერ არს უარყოფთ. ხოლო
მას დამტკიცებულსა თქვენსა გარდასწერენ კანცელარიასა ში-
ნა თქვენსა და კოპიასა დაიტევებენ მრჩეველობისა ჟურნალსა
შინა და თვით ასლსა თქვენ მოაწერთ ხელსა და ანუ კომი-
ტეტი დასამტკიცებელად, და უბრძანებენ საქმესა მას შესასრუ-
ლებელად ვისდამიცა ჯერ არს და ესრეთ შესრულდება საქმე-
ნი კომიტეტთანი, ესე იგი მრჩეველთანი.

მონყალეო ხელმწიფეო, გონიერებით იგრძნეთ ესე რო-
მელ დიდი განსვენება არს თქვენი და სასარგებლო მამულისა
გარნა მათ კომიტეტთა დიდი საზოგადო ტვირთი კიდავენ რა-
თა არა წარუწყმდესთ ერთი რომელიმე საქმენი საკუთრად
თქვენი და ანუ საზოგადოს მამულისა განუნახველად ვინადგან
ყოველნი საქმენი სამთავრონი და ანუ მამულთა თქვენთანი
ყოველნივე მათდამი დამოკიდებულ არს, და აჰა იფიქრეთ თუ
რაი ღვნანი და მიურულებელნი მეცადინოებანი მართებსთ მათ
კომიტეტთა ესე იგი მრჩეველთა, და თუ ესთა არა ფრთხილ
იქმნენ მაშინ სიტყვა უნდა მისცენ ღმერთსა და მთავრობასაცა.

სასამართლოთათვის

დაადგინეთ კაცნი გულისხმიერნი და მოშიში ღვთისა და
უქრთამო, გარნა სადაცაა შიში ღვთისა მუნ არცა ქრთამი იქ-

ნება. ასე ვითარნი ორნი მოსამართლენი მოუცლელად თქვენს კარზედ იმყოფებოდენ.

ყავდესთ ამათ ორნი გამოცდილნი მწერალნი, ახლდესთ თითო ან ორ-ორნი მსახურნი და ერთი მზარაული, და მიეცე- მოდესთ ამათ ულუფა დაუმზადებელი განწესებული ყოვლის იჯრისა და გააკეთებდეს მათი მზარაული და მით გამოიზრდე- ბოდენ.

ქონდესთ სახლი სამყოფი თავისათვის და მსახურთა მათ- თათვის.

იყოს ერთი სახლი სასამართლო, და იმა სახლში თვინიერ სამართლისა მისსა დროსა ნურვინ შევალს.

იდგეს სახლსა მას შინა სტოლნი, და საწერელნი სამწერ- ლონი და ქალაღდი დაინერებოდეს მას შინა ყოველნი გაჩე- ნილნი და განსჯილნი სამართალნი და იგი გარდანწყვეტილნი საქმენი შთაინერებოდეს უურნალსა შინა; ერთი მიეცემოდეს მოდავეთა და ერთი შთაინერებოდეს უურნალსა შინა და შე- ინახებოდეს სასამართლოსა შინა.

ოდეს გარდასწყდეს სამართალში, ექმნეს ბრძანება ბო- ქაულთ-უხუცესსა და ბოქაულთა და აგრევე მოურავთა და მოხელეთა, რომელ ოდეს მისწერდეს მდივანბეგნი უსმენდენ და მდივანბეგი მისწერდეს ამათ ხსენებულთა ვისდამიცა ჯერ იყოს და იმა გარდანწყვეტილსა საქმესა შეასრულებდენ მდივან- ბეგისა მონერთა, და იმ მდივანბეგისა მიწერილსა წიგნსა შეი- ნახვიდენ და შემდგომად, რომელსამე დროსა წარმოგიდგენდენ.

რომელიცა სამართალი გაჩნდეს მოსამართლეთაგან ნურ- ვინ ვიკადნიერებს გარდახდომასა, წინააღმდეგობასა და დარ- ლვევასა მისსა ნურცა თქვენ, მონყალევე ხელმწიფევე, და ნურცა სხვანი ნურა რომლითამე მიხედვითა.

იქმნების მოსამართლესა ჰქონდეს სამართალთა შინა შეც- დენა, მაშინც ესთა ნუ დაირღვევის, მოაღებინეთ იგი განჩინე- ბისა წერილი, განიხილეთ და თუ მოსამართლეთ ექმნას გან- დრეკილება, მაშინ მოსამართლეთა მოეკითხოს დიდის რისხვი- თა და გარდახდევინებითა, და თვინიერ ამისა განჩინილნი სა- მართალი მოსამართლეთანი ნუ დაირღვევის ნურა საქმითა ნუ- რცა დიდთაგან და ნურცა მცირეთაგან, მიხედეთ ბრძენი რასა იტყვის: „ყოველი სამართალი წარწყმდების, საქმე რა წადი- ლისა მიმართ წარვალს“.

სრულიად სამფლობელო თქვენი განყავით ოთხ ოკრუგად, ესე იგი ოთხ სასამართლოდ: ერთად ავხაზეთი ზედ-წოდებით სამურზაყანო; ორად ოდიში, ერთად ხობის წყალს გაღმართი და მეორეთ ხობის წყალს გამოღმართი, ესე სამი, და მეოთხედ

ლექსიონი სვანეთიანად.

დაადგინეთ ერთი მოსამართლე სამურზაყანოს, და ყავდეს ერთი მწერალი თანაშემწედ მისსა, და იმყოფებოდეს სამურზაყანოს ბოქაულათ ოთხნი მარჯვენი კაცნი და არიგებდენ საქმესა ვითარ ჯეროვანი არს.

ავხაზეთისა მოსამართლესა ქონდეს ნება მიცემული რომ ორას ყურუშამდე სამართალსა თვით გარდასწყვეტდეს, და ორასის ყურუშის უმეტეს რაჲ იქმნეს, კარის მოსამართლესთან გამოგზავნიდეს და კარზედ გარიგდებოდეს, და როდესაც კარის მოსამართლე გარდასწყვეტს, მაშინ კარის მოსამართლე უბრძანებს ავხაზეთისა ბოქაულსა და გაარიგებს ბრძანებითა კარის მოსამართლისათა თუ ვითარ გარდასწყდა.

ერთი მოსამართლე და ერთი მწერალი და ორი ბოქაული იყოს ხობის-წყალს გაღმართ, და ამის მზგავსად გამოღმა და ეგრეთვე ლექსიონს.

ამათ ჰქონდეს ნება ასის ყურუშისასა თვით ისინი გაასამართლებდეს და გარდასწყვეტდეს და მიაცემინებდეს, და ასის ყურუშის უმეტესი რაჲ დარჩეს სასამართლოთ, მაშინ კარის მდივანბეგებთან წარგზავნიდენ და კარის სასამართლოდამ გარდასწყდეს მათი საქმე, და ვისდამიცა ჯერ არს კარის მოსამართლე მისწერს და გაარიგებინებს იმა საქმესა.

ისი ოკრუგის მდივანბეგი და ბოქაული უყურებდეს მათდამი რწმუნებულთა სოფელთა, ანუ ერთმანეთს არ ემტერონ ან ერთმანეთს არ მძღავრონ ისე რიგით მოუარონ სოფელსა და ქვეყანასა, და ესრეთ იქმნას სასამართლოისა საქმისა განკარგვა.

ხაზინადართათვის

დაადგინეთ ერთი გონიერი და არეხმეტიკისა მცოდნე კაცი ხაზინადრათ, რომელსაცა მიებარებოდეს ყოველნი გამოსავალი სამთავროისა თქვენისანი თვინიერ სასმელ-საჭმელთა.

მიებაროს ბაჟი, იჯარა, საური, საბოქაულო ჩამოსარჩენი და ყოველნი სამთავრო გამოსავალნი თქვენნი.

ყავდეს ხაზინადარსა ერთი კარგი მწერალი თანაშემწედ.

ახლდეს ხაზინადარსა ერთი თუ ორი მოსამსახურე და მზარაული.

მიცემოდეს ხაზინადარსა ულუფა დაუმზადებელი სახლთუხუცისაგან გაჩენილი ყოვლის იჯრისა და განწესებული და გააკეთებდეს მზარაული ხაზინადრისა და იმით გამოიზრდებოდეს ხაზინადარი და მხლენი მისნი.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ხაზინადარსა და მხლესა მისსა.

გააკეთეთ ერთი სახლი კარგი და მაგარი სახაზინო და შესანახავი ნივთთა სახაზინოთა და ებარებოდეს ხაზინადარს, რათა მას შინა შეინახოს ყოველნი ნივთნი ხაზინათანი.

ხაზინადარს თანა აძს, რათა საქებულისა და რიგიანის ანგარიშით ხარჯევდეს ხაზინასა, და ეცდებოდეს წლის გამოსავლისაგან მოარჩინოს რამოდენიმე და ის მოარჩენილი ეცადოს, რომ გაამრავლოს და ამთავნოს.

ხაზინადარსა თანა აძს, რომელ ეძიებდეს გამოსავალსა სამთავროსა და მამულისაგან გამოსავალსა. და უმეტეს ერთა ფიცხლად ეძიებდეს თუ საიღამ გამრავლდება ხაზინა ანუ საიღამ შეემატება.

იცი თუ მთავარსა და უფრორე სახლსა თქვენსა რამოდენი გაუდის საჩუქრად ცხენი, თოფი, თუ სხვა ნივთები; ამისათვის განღვიძებით იყოს ხაზინადარი და ეძებდეს თოფსა, ცხენსა და სხვათა ნივთთა, რათა იეფად იყიდდეს თოფს, მებაჭრეთ მიაბარებდეს და გააკეთებდეს, რანიცა ნაკლულევან არს, და ცხენს მზინდართ-უხუცესსა და გაუსუქებდეს, და ესენი დროზედ ყიდულის ფასის უმეტეს მოიხმარებდეს და ამით სარგებლობა იქმნეს.

ხაზინადარს თანა აძს, რათა ეძიებდეს სადაცა შეიტყოს გასასყიდი მამული, და ანუ ადგილი, ანუ გლეხი თუ კაცის სული, იყიდოს, შემატოს მამულსა სამთავროსა, რათა მით სარგებლობა იქმნეს.

ეცადოს ხაზინადარმა, რომ წლის მოსავლისაგან რამოდენიმე გარდასდვას და იგი წარგზავნოს სტამბოლად ანუ რუსეთად, სადაც უმჯობეს განიხილოს, და იქიღამ იეფის ფასით მოატანინოს თქვენთვის და თქვენის ფამილიისათვის ტანისამოსნი თუ სხვანი საპორო ნივთნი. აქ სამათ იძლევებიან აქაურნი გამვაჭრებელნი და იქიღამ მოვიდეს იეფის ფასით და იქმნას სარგებლობა კმად საყოფელი.

კვალად განმეორებით ვეტყვი ხაზინადარსა, რათა გულს მოდგინედ ეცადოს, რომ რამოდენიმე წლის მოსავალზედ მოარჩინოს და ისი მოარჩენილი თეთრი ასარგებლოს, და რადგანაც ერთხელვე დაიდება ხაზინაშიდ თეთრი და ძირი დაეზმის არღა აღმოიხოცების ხაზინა და ამის მეცადინობა ჰყოს ხაზინადარმა საქებულად თავისა თვისისა.

კვალად ამისთვის ვაიძულებ ხაზინადარსა და განვაკრძალე, რომელ მოურულებელად მეცადინებდეს და ეძიებდეს გამოსავალსა სამთავროსასა, და შესაძინელსა და განსამრავლებელსა ხაზინისასა.

ხაზინადარსა თანა აძს, რომელ ყოველნივე გონიერების

ანგარიშით დახარჯოს და რაცა შევიდოდეს ხაზინაში და ან რაც გამოვიდოდეს, დაიხარჯოდეს, ყოველს ოთხის თვის თავზედ ანგარიშსა მოართმოდეს ხაზინადარი თქვენს უგანათლებულესობას; ხოლო რაიცა აკლს ამას, თქვენი გონიერება და ცდანი ხაზინადრისანი შემატებენ და შეასრულებენ.

ბოქაულთ-უხუცესთა და ბოქაულთათვის

იყოს სახლსა შინა თქვენსა მოუცილებლად ბოქაულთ-უხუცესი და ყავდეს ერთი კარგი მწერალი და ახლდეს ორი თუ სამი მოსამსახურე, და ამასთან ოთხი ბოქაული კეთილ შობილთაგანი მუდმათ ახლდეს, და ესე ბოქაულნი სამ-სამ თვეზედ ოთხ-ოთხნი ერთმანეთს გამოეცვლებოდეს, ესრეთ დასდვან წესი და განკარგულება.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ბოქაულთ-უხუცესსა და ბოქაულსა.

მიეცემოდეს საჭმელი და სასმელი ერთხელვე განჩინილი სახლთ-ხუცისაგან საკმაყო, და ბოქაულთ-უხუცესისა მზარაული დაამზადებდეს და ბოქაულთ-უხუცესი და ბოქაული ამით გამოირზრდებოდეს.

ოდეს გარდასწყდება საქმე, მაშინ ებრძანების ბოქაულთ-უხუცესსა თვით თქვენის უგანათლებულესობისაგან, ანუ რჩევათა, და ანუ მოსამართლეთაგან, და იგი ბრძანებულსა საქმესა ზედა წარგზავნოს ბოქაული და გაარიგებინოს იგი საქმე ვისგან ვითარ ბრძანებდეს, და რაიცა იმა ბოქაულობიდამ გამოსავალი იქმნეს სამთავრო, ისი ბოქაულთ-უხუცესმა ანგარიშით ხაზინადარსა მიაბაროს და წიგნი გამოსთხოვოს ბოქაულთ-უხუცესმა ხაზინადარსა, რომელ ესე და ესე ამოდენი მომბარდათქო, და ისა წიგნი თქვენს უგანათლებულესობას უნდა წარმოუდგინოს ბოქაულთ-უხუცესმა.

რადგანაც მესმის და ნამდვილადცა უწყი, რომელ ბოქაულისაგან დიდი შეწუხება არის ხალხის და დიდი რბევა, დიდი წართმევა და ავობრება, და საბოქაულოსიცა დიდი გარდახდევინება, ამისათვის ვალი გაქვსთ, მონყალევ ხელმწიფევ, რათა ბრძანოთ და არლა იქნეს ესე საქმენი, და ბოქაულთ-უხუცესსაცა თანა აძს ესე, რომელ განეკრძალოს და ბოქაულთაცა აღუკრძალოს, რომ ნუ იქმნენ ესე ვითარსა დაკლებასა მამულისასა.

ოდეს წარგზავნიდეს ბოქაულსა, ვისზედაცა წარიგზავნოს ბოქაული, ნუ დააოხრებს და ნუ მოსთხრის და ნურცა რას წაართმევს თვინიერ იმისა რაც გარდასახადი არ დასდებიეს იმა

კაცსა, და ის მხოლოდ გარდაახდევით რაც მოსამართლეთა-
გან დასდებიეს და გასჩენიეს გარდასახადი და სხვას ნურას
ავნებს, და ეგრეთვე საბოქაულოს ნუ აიღებს უფროს ამისა,
რამდენი ათი მარჩილი იქმნეს გარდასახადი ათ მარჩილზედ
მარჩილს აიღებდეს, და იმას გარდაახდევითებდეს საბოქაულოს
ვისაც გარდასახადს მისცემდეს, და გარდამხდელს ნურას თხო-
ვენ. ორივე კერძოთ გარდახთა არ შეიძლება.

იცინა ბოქაულთ, რომ ერთხელ რომ გაგზავნიან საბოქაუ-
ლოდ, არღა მიიქცევიან კვალად სასახლედ, დავლიან სოფლითი-
სოფლად და ანუხებენ სოფელსა და ესეცა აღეკრძალოს.

ოდეს წარგზავნიდენ ბოქაულსა და ვისთანაცა წარგზავ-
ნიდენ და იმა საქმეს გადასწყვიდდეს, მერმეთ ისევ სასახლედ და
მოიქცეოდენ და სოფლითი-სოფლად სიარულს დაეთხოვონ, ესრეთ
იქნას ბოქაულო-უხუცესთა და ბოქაულთა საქმენი და წესნი;
ხოლო ნაკლულევანსა ადავსებს კეთილ-გონიერება თქვენი.

ქეშიკო-უხუცესთა და ქეშიკოთათვის

იმყოფებოდეს სახლსა შინა თქვენსა ერთი ქეშიკო-უხუ-
ცესი და ახლდეს ხუთნი ქეშიკნი სვანისანი, და იგი ქეშიკნი
რიგით სამ-სამნი გამოიკვლებოდენ მესამ-მესამე თვეზედ.

ახლდეს ქეშიკო-უხუცესსა ერთი ან ორნი მოსამსახურენი.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ქეშიკო-უხუცესსა და ქეშიკოთა.

მიეცეს ულუფა ბელელ-მარნიდამ დაუმზადებელი სახლოთ-
უხუცისაგან ერთხელვე განწესებული საკმაო მათი და გააკე-
თებდეს ქეშიკი ანუ ყავდეს ქეშიკო-უხუცესსა ერთი მზარაუ-
ლი და იგი გააკეთებდეს და ამით გამოიზრდებოდეს ქეშიკო-
უხუცესი და ქეშიკი.

იყოს თანამდებობა ქეშიკო-უხუცესისა და ქეშიკისა ესე,
რომელ იქმნება შესწყრეთ ვისმე და ბრძანოთ დაჭირვა და ყა-
რაულს ქვეშ ყოფნა, მიეზარებოდეს მათ და ქონდესთ სახლი
საგამგებლად გაკეთებული დასაცველი ჰყრობილთა და სცვიდენ
მას შინა, ბრძანებისაებრ თქვენისა.

იქმნების სოფლიდამ მოვიდეს ტყვე ვინმე განსაკითხველი
სასამართლოსა შინა, მაშინ საქმის გარდანწყვეტამდის მიეზარე-
ბისთ მათ და დაიკვენ ესე ვითართა განსაპატივებელთა კაცთა
და ესე ვითართა კაცთა დაცვა და შენახვა მათი თანადებობა
არს; და იქმნების სხვებრცა მზრავალთა საჭიროთა საქმეთა ში-
ნა მოიხმართო და იმსახუროთ.

გზათ-გამგეთათვის

დაადგინეთ ერთი მარჯვე კაცი, რომელმან არ იცოდეს სოფლისა შეწუხება და მისა ხელქვეშეთად ორნი კეთილ-შობილნი სხვანი გზის მკეთებლად, რომელ ყოველს შენს სამფლობელოშიდ გააკეთოს გზა, განსწმინდოს, გაათავთავოს, ყოველს სოფლითი-სოფლამდე გზა გასჭრას და გააკეთოს ეგრეთვე ბოგირები საჭირო ადგილებზედ, გააგოს და გააკეთოს მაგარი და კარგი და არა ცბიერი.

ეგრეთვე ბრძანეთ და მიეცით შეწვენა და გზის გამკეთებელმა დასძებნოს კარგი ადგილები და ყოველს წყალზედ, როგორც შეიძლებოდეს ხიდი გააგოს, ესრეთ ეცადოს და ესრეთ განეკრძალოს და ყოველს სოფლითი-სოფლად გზა გააკეთოს და ესრეთ იმოქმედოს ვითარ აღვწერეთ.

თანა აძს გზათ გამგესა, რათა ეძებდეს უმახლობელესსა გზასა და უსწორესსა იმას ზედა გააკეთებდეს გზასა.

ამისაცა თანამდებ არს გამგე გზისა რათა ყოველს მეოთხე-მეოთხე თვეზედ დაივლიდეს ყოველს გზას, და სადაცა ნაკლულევანებას ნახავდეს ისევ განაახლებდეს და გააკეთებდეს, და რომლისა სოფლის იყოს მას გააკეთებინებდეს და ამაზედ დიდი განკრძალული იყოს გზის მკეთებელი, რომ გზა ანუ ხიდი და ან ბოგირი არსად კაცის შესაწუხებელად იქმნეს.

ხელმწიფეო ჩემო, ერწმუნებით ამა ჩემსა მოხსენებასა, რომელ დიდი საქებელი იქმნება და სასარგებლო თქვენთვის და სამფლობელოისა თქვენისათვის და ესეთ დაამტკიცეთ და ესეთ ბრძანეთ.

მწაღდა რათა მხედრობათა თქვენათვის და მოხელეთა მხედრობისა თვისცა დამედვა აქა რამოდენიმე წესდებულებანი, გარნა უმჯობეს აღმიჩნდა ვინადგან უსაჭიროეს არს სხვათ ამისთვის განვიზრახე გან-თვისებით გაკეთება წერილისა სამხედროთა წესდებულებათათვის, რომელსაცა შემდგომ ვიმხარკებ და წარმოუდგენ უგანათლებულესობასა თქვენსა.

სასულიეროთა წესდებულებათათვის

თუმცა ესე არა ჩემნი არიან და არცა-ღა დიდათ საჭირო თქმა ამისი ჩემგან, ვინაიდან ვხედავ მე სამფლობელოსა თქვენსა ყოვლად სამღვდელოთა და სხვათა სამღვდელოთა გონიერებით მდიდარ ქმნილსა, და რომელთამე სიბრძნის მოყვარებითა გავითარებულსა, რომელიცა მათ არა დაუშთებისთ ესე ვითარი

საღმრთო საქმე და წარმართება; გარნა მაშინცა მცირესა რაიმესა დაესდებ აზრსა ჩემსა.

დასდვან ესე წესი ყოველად სამღვდელთა, რომელ ყოველს წელიწადს ორჯერ შეკრებოდენ მწყემსთ-მთავარნი სამფლობელოისა თქვენისანი გამოსაძიებლად სჯულთა სამღვთოთა და დანიშნონ ადგილი ერთი სადაცა აღმოიჩინონ და იქ შეკრებოდენ.

ესე კრება დაიდვის ამა რიცხვსა: ერთი შეკრებენ პირველს მაისს, ხოლო მეორე პირველს ოქტონბერს მათით კრებულთ ვისაცა ძალედვას თხრობისა რაიმესა, და გამოეძიებდენ თუ რად რაი უწესობა არს, სად რა ღვთის საწყენი საქმე არის და დახსნიდენ ესე ვითარსა უწესოსა საქმესა შეწევნითა თქვენითა.

გამოეძიებდეს სხვათა და სხვათა მრავალთა და უმჯობესსა და უმჯობესსა, დასდებდენ სჯულთა სამღრთოთა და კეთილ-წესიერებასა სამღრთოთა და ესე ჭეშმარიტად ვალი არს მათი.

სამფლობელოსა თქვენსა ვიცი მრავალნი ადგილნი, რომ ეკკლესია არა აქვსთ და არცა არს მათშიდ მღვდელ-მოქმედება ლიტურგიისა, ამისთვის ესრეთ ინებონ მწყემსთ-მთავართა:

ყოველთა მათთა სამწყსოსა შინა ბრძანონ და ორმოც და ათ კომლზედ თითო ეკკლესია აღაშენებინონ, სადაც ძალ ედვას ქვისა და სადა ხისა და ორმოც და ათ კომლს თითო მღვდელი მიუჩინოს, უმეტეს ამისა ნუ იქნების და ნურცა უმცირეს.

ბრძანონ კვალად მწყემსთ-მთავართა რომელ ყოველი ეკკლესია ფიცრით, ქვით და აგურით და ესე ვითართა გარდობხუროს, თორემ ფიცხელის ბრძანებით აღეკრძალოს მღვდელთა, ჩალის შეხურვილის ეკლესიაში საღმრთო ლიტურგია ნუ აღესრულებს.

ინებოს მწყემსთ-მთავართა, უკეთუ სამწყსო არა ქონდეს, ისე მღვდელს ნუ აკურთხებენ და ან თუ ადგილი არა ქონდეს განსასვენებელი, ისე ბერს ნუ აკურთხევენ.

ესენი მტკიცედ და შეუმრღვეველად დაიცვან და ბრძანონ.

ესე მცირე განსაღვიძებელი ჩემგან, ხოლო უვრცელესნი მათ უმჯობეს იციან.

აწ დასასრულ ამათ ყოველთასა, მოხსენებანი რაოდენ რიცხვი მუხლებად დადგენილნი საკუთართა ჩემთა რჩევათაგანი.

ხელმწიფეო ჩემო, თუმცაღა ჩებსა მოხსენებულს ითმენთ და ინებებთ რათა ოთხნი მრჩეველნი დაადგინოთ ვითარ მოგახსენეთ ესე ვითარი, მაშინ მათ არა დაურჩების განურჩეველნი და უპოვნელნი და მოუხსენებელნი სასარგებლო თქვენთვის და მამულისათვის, გარნა მეცა არა მცირესა მოხსენებასა დაესდებ:

1) მეცადინეობა თქვენის უგანათლებულესობისა იყოს რომ თქვენს სამფლობელოშიდ მართ-მადიდებელი სარწმუნოება მტკიცედ ეპყრან და ურჯულოება აღმოხოცოთ, მრჩობლა-დვე თქვენდა წარსამართებელად;

2) დიდათ გაუფრთხილდით უსამართლობას თქვენცა და თქვენთა ყოველთა ხელქვეშეთთა, თორემ ღმერთს უსამართლობასავით არა შეაწუხებს; ერთი მცირე უსამართლობა ოჯახს აღმოფხრის და ღვთის საძულველი უსამართლობისთანა არა არის-რა;

3) ყოველი სიცრუე თქვენგან შორს იყავნ, რომელიც ყოველსა თქვენთა კეთილთა გარემოებათა წარსწყმედს.

4) დიდი კაცი ხარ, თვით გაჩვენებსთ სამფლობელო თქვენი და უგანათლებულესი მკერდი თქვენი, განშვენებული ორდენებითა და ვგონებ თვით იგრძნობთ, რომ სიმჩალტე არ დაგშვენდებათ, და ეცადეთ ყოველს ქცევაშიდ მძიმე იყოთ და შესაშვენ ხარისხისა თქვენისა,

5) სულ-გრძელ იყავ და მოთმინე და არა მსწრაფლი მრისხანე, ვინადგან ვალი არს დიდთა კაცთა სულ-გრძელება;

6) მიურულებელნი მეცადინეობანი ისმიენ თქვენის სამფლობელოს ხალხის გამდიდრებისათვის, ირწმუნეთ, ხელმწიფევე ჩემო, სანამ შენი ხალხი არ გამდიდრდება, შეუძლებელი არის ისე შენ გამდიდრდე, და ან წესიერი მდგომარეოსა გექმნესთ;

7) იმეცადინეთ ყოვლის ღონისძიებით, რომ სამფლობელოსა თქვენსა იქმნეს ვაჭრობა და ალებ-მიცემა ხმელით თუ ზღვით, რათა ბედნიერ და მდიდარ იქმნეს ხალხნი სამფლობელოისა შენისანი, და ესე ვითართა საქმითა თქვენცა ბედნიერ იქმნე;

8) შეუდექ აღრჩეულსა შენსა და ნუ მოუძღურდები და აღაშენე ქალაქი სადაცა გნებავდეს და უმჯობეს აღვიჩნდეს, რადგანაც უქალაქოდ ცხოვრება ტანჯვა არის, და ყოველნი მფლობელნი ქალაქით სცხოვრებენ და მით არიან ბედნიერ;

9) იპოების სამფლობელოსა შენსა მადანნი და მოსძებნე და მიეც იგი აღთქმისაებრ მამისა შენისა მისის იმპერატორებითის დიდებულებას ყოვლად მონყალესა ხელმწიფესა ჩვენსა, რომელიცა იქმნების მისდამი დიდი ძღვენი და სასარგებლო თქვენი და გასამდიდრებელი სამფლობელოისა თქვენისა და ნუ დააგდებთ ამას;

10) მე ვხედავ და ვიცნი გამოსავალნი ადვილნი რომელ შეგიძლიანთ რომ გააკეთოთ ხოლმანდი და მას შინა მსახურნი მატროსენნი, და ამოქმედე იგი დიდათ და კვალათ დიდათ სხვად და სხვად სასარგებლოდ თქვენდა და მამულისა თქვენისათვის;

11) უმჯობეს ამათდა და უპირველეს ამათსა, სახსოვრად

შენისა ვინაობისა და კეთილობისათვის, და ეგრეთვე საზოგადოდ მზრუნველობისათვის შვილთა მამულთა შენთასა მოიყვანეთ ერთი სხოლასტიკოსი (ესე იგი მასწავლებელი), რომელმან იცოდეს ქართული და რუსული სამეცნიერო წერილი და დაადგინეთ სადაცა ჯერ გიჩნდეს სამფლობელოსა თქვენსა თვისისა სახლითა და სახმარებელითა, რათა განანათლოს ძენი შენნი და შვილნი მამულთა შენთანი და იქმნეს ყოვლითურთ ბედნიერება სამფლობელოსა შინა შენსა და შენ დაუვიწყებლად გადიდებდენ და სახელი შენი დაიწეროს აღუხოცელსა ძეგლსა ზედა, და იქმნე შენ მამა ძველისა კოლხიდაგსა, ვითარცა რუსეთისა პირველი პეტრე აღექსის ძე, და გენოდოს ლეონ განმანათლებელი და განმაახლებელი კოლხიდაგსა (ესე იგი მენღრეღისა);

12) დასდევ ესე კანონი სრულიად სამფლობელოსა თქვენსა რომელ საზღვარს გარეთ ნურავის გაყიდის კაცსა, რომელიც დიდად დამაბრკოლებელ ექმნა მამულსა და სამფლობელოსა თქვენსა. თუმცა-ღა ესე ორჯელ ბრძანეთ ერთი 1812 და ერთი 1816 წელსა და აღთქმა დასდევით არავინ გაყიდოს კაცის სული საზღვართ გარეთ, გარნა არა აღსრულდა აღთქმა იგი და დარღვეულ ექმნა და ყიდიან ისევ კაცსა საზღვარს გარეთ, ხელმწიფევი ჩემო, აღთქმასა და ბრძანებასა შინა იყავ მტკიცე და შეურყეველ; დიდი ბრძენი ისო ზირაქისძე გვიბრძანებს თვისთა სიბრძნეთა შინა: „უმჯობეს არს არა აღთქმა, ვიდრე აღთქმა და არა აღსრულება“. და ეგრეთვე ძველისა ტომისა ფილოსოფოსი აქსენტირონ სხვათა მოძღვრებათა შორის დაგვიწერს თვით ზნედ წავლათა შინა ორთა ამათ კანონთა: 1) აღთქმა თვინიერ აღსრულებისა არს შევნიერი ხე თვინიერ ნაყოფისა; 2) იყავ ძვირ აღთქმასა შინა, ხოლო აღსრულებასა აღთქმულთასა ფრიად უხვი. და ესრეთ ამა აზრთათვის დავაცხრობ წერასა რომელიცა კმარს ვრცელ გონებათათვის.

ჩემო ხელმწიფევი დადიანო, თუმცა-ღა ვიცი და ვგრძნობცა რომელ ეს დანყობილნი წესდებულება და თქვენდა მორთმეულნი არა საკმაყო არიან უგანათლებულესობისა თქვენისათვის და სამფლობელოთა თქვენთათვის, გარნა მოიხსენე სოლომონ დავითის ძისა მეფისა რასა იტყვის თვისთა სიბრძნეთა შინა: „ეც ბრძენსა და უბრძნეს იქმნასო“; ეგრეთვე ვრცელ გონიერება თქვენი ამოქმედე და ამათგანი მეტნი მოსპენ და ნაკლულევიანი აღავსე.

თუმცაღა ძალ მედვა უმჯობესთა და უნათლესთა წესდებულებათა დადება თით-ითქმის და მეძლო რათა დაუკლებელად ბრწყინვალენი წესნი ევროპიეთნი დაიმედვნეს, რომელიცა დღესა

ამას ან-მყოს ბრწყინავს ვრცელსა სფერასა ქვეყნისასა, გარნა ჯერეთ ესე კმა არს უჩვეველთა და უხილველთათვის, და ოდეს ესე მცირე განიკარგვიან, მაშინ თვით ბუნება მისი უნათლეს გაჩვენებსთ და განგაღვიძებსთ და მიგზიდავსთ უმჯობესისადმი.

რაჲ ვყო, ხელმწიფევე ჩემო, მრავალნი საქმენნი მაიძულე-ბელ ჩემდა არიან, გარნა უმეტეს სამნი საქმენი: 1, ერთგულე-ბითი სული, 2, შვილება მამულისა, 3, ბედნიერება ჩემი და უბედობა შენდამი დამოკიდებულ არს, ვითარცა ყოველთა ცხო-ველთა ცხოველობა მისს ერთისა და უზადოსა ურომელოისადმი დამოკიდებულ არს; და ესე სამნი საქმენი იძულების საბლითა მიმართევენ თქმად ამისა; ხელმწიფევე ჩემო! განიღვიძე, თორემ არ ვარგა ასე, წესდებულება მიეც თავსაცა შენსა და სამფლობელო-საცა თქვენსა, თორემ მერწმუნეთ მრჩობლადვე შეინანებთ.

მე ოდეს ვნახავ სახლთა თქვენთა უწესობასა და უკა-დრსა მოქმედებასა, მაშინ სული ჩემი უკანასკნელითა მწუხა-რებითა ინერტებიან და ვიტყვი ნეტამც საგრძნობელნი ჩემნი არა გრძნობდენ ესე ვითარსა საქმესა თქო; რასათვის ხელ-მწიფევე! არა არს მიზეზი რომ არ ინებოთ ყოველნი კეთილნი და კეთილ დანყობილებანი, არა გყავს წინა-აღმდეგი, არა გყავს ურჩი ვინმე, არა არს მიზეზი რაჲმე დამაბრკოლებელ კეთი-ლისა და რაი უმჯობეს არს, რაისათვის არა იქეთ?

განიღვიძე ხელმწიფევე და განიფრთხე, აღდევე, ადიდე სა-ხელი შენი, მოიძიე პატიოსნება, შეიმოსე სიბრძნის მოყვარე-ბა, გამოდი სიყრმისა ნებისაგან და ჰქმენ იგი რაიცა სრულ გყოფს შენ და მდგმობასა შენსა.

ესე შვიდი წელი და სამი თვე არს რომელ თუმცა მეცნიერი ესრეთ განუხებთ მრავლის ესე ვითარის მოხსენებით, ხელმწიფევე ჩემო, და უმდაბლესად მოგახსენებ ყოველთვის ოდეს უამს ვიხი-ლავე, რომელ წესდებულება მიეც თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა თქო, რომელსა ზედა მემონებებიან ყოველნი მახლობელ თქვენსა თან-გამზრახნი, გარნა ეს შვიდის წლისა და სამი თვისა მრავალნი და ზედა-ზედა მოხსენებანი ჩემნი ყოვლითურთ უნა-ყოფოთ იხედებიან. ან უკანასკნელად ამასა ამა ჩემსა მოხსენე-ბასა მოგართმევთ უმდაბლესად, რომელიცა ვრცელი გონება და კეთილნი დიდ-სულობანი შთამონასირთა თქვენთანი იმედს მცემს, რათა ინებებთ და განაშვენებთ თავსა შენსა და სამფლობელო-საცა შენსა, და უკეთუ არა დასძლო უბედობამან ჩემმან კეთილსა, მაშინ მე არა ძალ მიძს ყოფნა მშობელსა მამულსა ჩემსა სამთავ-როსა შინა თქვენსა და ცრემლით განგიბან ხელთა და ფერხთა აღზრდილსა მოხუცებულისა დედისა ჩემისას და წარვალ შორესა, სადა არა მესმოდეს კვალად სამწუხარონი ჩემთვის ხმანი, და შენ

შვიდობით ყოვლად სასურველო ხელმწიფეო ჩემო, და ვითარ
განაგებს ღმერთი საკვირველებათა მოქმედი დიდება და კურთხე-
ვა მისდამი უკუნისამდე.